

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

Gymnasieval

en utbildningssociologisk studie

Anna Helgesson & Cecilia Qvick

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	LAU 925:2
Nivå:	C-nivå
Termin/år:	Vt /2010
Handledare:	Åke Lennar
Examinator:	Björn Hasselgren
Rapport nr:	VT10-2611-04 U/V

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	LAU 925:2
Nivå:	C-nivå
Termin/år:	Vt /2010
Handledare:	Åke Lennar
Examinator:	Björn Hasselgren
Rapport nr:	VT10-2611-04 U/V
Nyckelord:	gymnasieval, kapital, habitus, interaktion, genus

Syfte: Syftet med vår uppsats var att undersöka hur elever i år 9 i vår kommun beskriver gymnasieprogrammen och vilka kunskaper de har om området. Vi ville också ta reda på om gymnasieprogrammen hade olika status och vilka faktorer ungdomarna tycker är viktigast att ta hänsyn till vid gymnasievalet samt om de omedvetet blir påverkade av genus, kulturellt kapital eller habitus. Vi ville också studera hur de påverkas av varandra i sin uppfattning.

Teori: I vår studie utgår vi ifrån en sociokulturell teori där social samverkan är utgångspunkten för lärande och utveckling (Dysthe, 2003). Både social och kulturell tillhörighet spelar stor roll för individens utveckling då den är beroende av vilken typ av miljö vi växer upp och lever i. Relationer till andra människor är förutsättning för förståelse och skapande av begrepp och kunskap.

Vi utgår från utbildningssociologins kapitalbegrepp som beskriver individens symboliska, kulturella, materiella och sociala tillgångar. Kapital kan alltså översättas till värden, tillgångar och resurser.

Metod: Vår undersökning är kvalitativ och kan hänföras till metoden fokusgrupper. Fokusgrupper är en forskningsmetod där man samlar empiriska data genom gruppinteraktion där ämnet är bestämt. Diskussionen initieras av en samtalsledare som ser till att deltagarna håller sig till ämnet och kan styra upp samtalet om så behövs. Deltagarna i fokusgruppen ska diskutera fritt med varandra. Samtalsledaren ska alltså bara ha rollen av katalysator i diskussionsämnet. I vårt fall utformades fokusgruppsamtalen som ett spel, där samtalsdeltagarna eventuellt skulle komma fram till en gemensam lösning genom att diskutera.

Resultat: Våra resultat bekräftar tidigare forskning inom området i hög utsträckning. De studieförberedande gymnasieprogrammen värderas högt och de flesta av de yrkesförberedande programmen värderas lågt. Vidare finns det lokala varianter av programmen som har högre status än vad programmet har nationellt sett, särskilt de estetiska programmen inom musik. Vi ser tydligt att våra informanter påverkas av lokal marknadsföring. Vi noterade en skillnad mellan pojkar och flickor i gruppdiskussionerna, där ett fåtal pojkar gärna tog ordet snabbt och där flickorna talade mer efterhand och talade mer om de var fler. Det är viktigt att inte generalisera och se pojkar och flickor som homogena grupper utan istället se individen. Vi ser att kulturellt kapital och habitus i hög utsträckning påverkar eleverna i deras gymnasieval. Informanterna hävdar själva att de inte låter sig påverkas av sina föräldrar, men vi ser att bakgrunden är av stor betydelse trots allt.

Förord

Vi vill tacka alla trevliga elever som deltog i vår studie. Vi har fått ett rikt empiriskt material att arbeta med och era spontana och naturliga agerande har gjort studien rolig och inspirerande att arbeta med.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Litteraturgenomgång och teoretisk anknytning.....	3
Elevernas valfrihet.....	3
Den önskvärda eleven.....	3
En skola för alla.....	3
Kommunikation och samspelsprocesser.....	4
Sociokulturell teori	4
Självpuppfattning och interaktion.....	5
Begrepp inom utbildningssociologin.....	5
Symboliskt kapital	5
Kulturellt kapital.....	6
Ekonomiskt kapital	6
Socialt kapital	6
Habitus	6
Fält	7
Genus.....	7
Skolans hierarki	8
Syfte och frågeställningar	10
Metod.....	11
Fokusgrupp som metod	11
Studiens konstruktion	12
Val och beskrivning av undersökningsgrupp.....	12
Pilotstudie	13
Genomförande	13
Bortfall.....	14
Analys av resultatet.....	14
Etiska överväganden.....	14
Studiens tillförlitlighet.....	15
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	15
Resultat.....	16
Programmen enligt informanterna.....	16
Naturvetenskapsprogrammet	16
International Baccalaureate.....	16
Teknikprogrammet.....	17
Samhällsprogrammet	17
Byggprogrammet	17
Omvårdnadsprogrammet	17
Estetiska programmet	18
Livsmedelsprogrammet	18
Barn- och fritidsprogrammet	19
Naturbruksgymnasiet.....	19
Fokusgruppernas val.....	19
Case 1.....	19
Case 2.....	20

Case 3.....	21
Case 4.....	22
Att välja gymnasieprogram åt pojkar respektive flickor	23
Flickor och pojkar i samtal	23
Fokusgrupper risktagning kontra säkerhet.....	24
Föräldrarnas inflytande	24
Elevernas egna val	25
Kulturellt kapital	25
De populäraste programmen	25
Kompisars påverkan	25
Föräldrarnas påverkan.....	26
Eget val – caseval	26
Genusperspektiv.....	26
Programmets marknadsföring.....	26
Sammanfattning	26
Interaktion i den lilla gruppen	27
Kamp och motstånd	27
Flykt.....	28
Individens identitet i gruppen	29
Andras ord blir dina egna.....	29
Diskussion	30
Informanternas beskrivning av programmets innehåll och status	30
Studieförberedande program.....	30
Yrkesförberedande program	30
Vilka faktorer styr ungdomar i deras val till gymnasiet	31
Informanternas bakgrund.....	31
Lokalt utformade program	32
Gruppinteraktion.....	32
Pedagogiska konsekvenser	33
Vår undersökning	35
Fortsatt forskning.....	35
Referenslista.....	36
Bilaga 1 Min bakgrund	
Bilaga 2 Informanter i studien	
Bilaga 3 Information till elever och vårdnadshavare	

Inledning

Vi som skriver det här arbetet arbetar med tonåringar i grundskolans senare år och i gymnasieskolan. Steget mellan grund- och gymnasieskola är en skärningspunkt mellan den obligatoriska skolan och den frivilliga skolan. Övergången till gymnasiet är för individen ett stort steg att ta. Den obligatoriska skolan är i och med årskurs 9 över, och på gymnasiet går man av fri vilja. Frågan är bara hur frivillig skolformen egentligen är, och hur mycket individen själv styr sitt val. Vi som arbetar med ungdomar i dessa åldersgrupper hör ofta eleverna prata om gymnasieval och vad som krävs för att komma in på olika program, både kunskapsmässigt och betygsmässigt och förvånas över de kunskaper, åsikter och fördomar eleverna uttalar omkring de olika gymnasieprogrammen. Det var inom detta område vi ville förlägga vår forskning.

I media talas det ofta om den sociala snedrekryteringen till högre studier. Vi sökte litteratur inom detta område, och kom tidigt under processen att läsa en doktorsavhandling av Monica Johansson, *Anpassning och motstånd, en etnografisk studie av gymnasieelevers institutionella identitetsskapande*. Denna behandlar på flera sätt vad det är som gör att eleverna formas så mycket som de gör på respektive gymnasieprogram. Vidare visar den på de statuskillnader som finns mellan olika program på gymnasiet och att elevers identitet i stor utsträckning formas i och med det val de gör.

Inledningsvis hade vi tankar om att skriva om elevers självuppfattning och prestationer i skolan. När vi läst Monica Johanssons doktorsavhandling och tittat på vilka andra undersökningar som gjorts, upptäckte vi att detta område redan är väl utforskat. Vi ville göra en mer specifik undersökning för att det skulle bli intressant och inte bara en bekräftelse av tidigare studier.

Vidare litteraturstudier fick oss att ta fasta på att den svenska skolan enligt *Lpo -94* och *Lpf -94* ska vara en skola som passar alla elever. Det är målen som ska styra undervisningen, men vägen till målen kan se olika ut. Bedömningen ska vara likvärdig i hela landet. Det borde så vara så att en kurs på gymnasiet har samma status oavsett inom vilket program man läser den. Bedömningen och betygsättningen ska vara densamma oavsett vilken lärare man har, eller vilken skola man går på.

Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Skollagen föreskriver att utbildningen inom varje skolform ska vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas (1 kap. 2 och 9 §§). Normerna för likvärdigheten anges genom de riksgiltiga målen. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Det finns också olika vägar att nå målen. (Lpf -94, s. 4)

Genom studier av Pierre Bordieus (1930-2002) teorier, presenterade på ett modernt sätt genom Donald Broady, professor i pedagogik vid Uppsala universitet, fick vi klart för oss att programmets status skiljer sig åt markant, trots de fina intentionerna i de statliga styrdokumenterna. Johanssons (2009) avhandling påpekar att det är skolan själv som ytterligare förstärker de statuskillnader som eleverna har med sig redan när de kommer till gymnasieskolan. Broady menar att det kan finnas många bakomliggande orsaker till att eleverna, lärarna och föräldrarna tillsammans bidrar till att föra vidare ett kulturellt och socialt arv, generation efter generation. Eleverna väljer kanske egentligen inte sitt gymnasieprogram - de blir tilldelade, det är mer eller mindre på förhand bestämt – utifrån uppväxtvillkor, föräldrarnas utbildningsnivå, ekonomisk status och kulturellt kapital, vilka program en viss elev har att välja bland. Etnologen Jonas Frykman menar i sin bok

Ljusnande framtid att de här statuskillnaderna blivit allt tydligare de senaste årtiondena, trots att gymnasiereformen, där man gjorde alla 2-åriga gymnasielinjer till 3-åriga program, hade för avsikt att förändra gamla strukturer vad gällde social snedrekrytering till högre studier.

Vi arbetar i en liten kommun med två kommunala högstadieskolor och en mycket liten friskola med ett ännu mindre högstadium. På kommunens gymnasieskola går många elever, de flesta av kommunens egna ungdomar, men också ett stort antal tillresande från andra kommuner. Samarbetet mellan gymnasierna i omkringliggande kommuner är omfattande och eleverna har stora valmöjligheter när det är dags att välja gymnasieprogram.

Eleverna får mycket information inför gymnasievalet. Det handlar exempelvis om öppet hus på mängder av skolor, information från studie- och yrkesvägledare, programkatalog samt studiebesök på programmen. De båda högstadieskolorna har en gemensam studie- och yrkesvägledare. Kommunens högstadielärare har fått en presentation av de olika programmen, för att på ett sakligt sätt kunna tala om dem med eleverna. Vi upplever att kommunen som helhet har för avsikt att ge alla elever samma förutsättningar att välja rätt inför gymnasiet. Det är ingens intention att socioekonomiska förutsättningar, okunskap eller fördomar ska styra valet, utan alla ungdomar ska ha samma möjligheter.

Med utgångspunkt i Johanssons avhandling, Broadys teorier och det vi vet om ungdomar och skola i vår egen kommun, ställde vi oss mycket tveksamma till att våra ungdomar följer mönstret och ville lyssna på deras resonemang omkring valet till gymnasiet. Vi var intresserade av elevernas beskrivning av programmen och eventuella statuskillnader mellan dem. Vi ville försöka uppfatta om och i vilken utsträckning eleverna omedvetet blivit påverkade av den miljö de lever i, när det gällde valet till gymnasieskolan, men också vad eleverna själva medvetet menar är viktigt att ta hänsyn till när man gör sitt val. Vi ville också studera interaktionen mellan eleverna, dvs. hur de påverkade varandra i diskussionen kring gymnasieval.

För att kunna formulera ett mer precist syfte och konkreta frågeställningar, valde vi att först genomföra vår litteraturstudie.

Litteraturgenomgång och teoretisk anknytning

Vi har valt att inleda vår litteraturgenomgång med en kort historisk tillbakablick på elevens gymnasieval. Därefter går vi vidare och beskriver situationen idag. Vi ville gärna se hur eleverna samspelar i gruppdiskussionen och därför har vi valt att ha med ett avsnitt som berör kommunikation och samspelsprocesser. Vi tar vidare upp utbildningssociologiska begrepp och hur elevernas bakgrund påverkar dem i gymnasievalet. Slutligen presenterar vi aktuell forskning inom genuskillnader och skolans hierarki.

Elevernas valfrihet

Elever har idag en stor valfrihet med ett stort antal gymnasieprogram att välja bland. När eleverna valt gymnasieprogram ska de också bestämma vilken inriktning de vill gå. Kommunerna vill gärna ha elever som kommer från andra regioner, eftersom de levererar sin skolpeng till den skola de går på. Kommunerna profilerar sina utbildningar så att de blir unika och möjliga att söka för fler elever. Eleverna har alltså möjlighet att välja till gymnasieutbildningar som finns i hela Sverige. Skolornas marknadsföring är intensiv med informationsdagar, informationsbesök i högstadieskolorna, informationsmaterial som sänds hem till eleven och reklamfilm på TV. Vi ser att konkurrensen om eleverna är stor och den stora valfriheten är svår att hantera för många elever.

Det ställs stora krav på dagens elever att de ska veta vad de vill och att de ska ta ansvar för sin framtid. Etnologen Frykman (1998) menar att den tidigare skolkulturen underlättade för elevernas framtidsorientering eftersom den var mindre integrerad med samhället och utbildningsalternativen var färre. Elever idag skulle behöva en större trygghet där de kan identifiera strukturer och få tydligare regler och gränser inom skolans värld. Detta gäller inte minst gymnasievalet. Det stora urvalet och valmöjligheten som elever har idag gör att de får ta ett svårt beslut som påverkar deras fortsatta studier och kommande arbetsliv.

Den önskvärda eleven

Den tidiga skolan hade en auktoritär uppfostran där disciplin, lydnad, prestation och punktlighet belönades och motsatsen bestraffades. Denna träning till optimering gav elever som presterade goda resultat och de passade in i skolans värld. Detta lever kvar i skolan även idag med uttalade ordningsregler (Johansson, 2009). Enligt Frykman (1998) var det betydligt lättare att göra en så kallad "klassresa" tidigare än vad det är idag. Hade man förmågan att anpassa sig och följa skolans krav och regler så var det inga problem att lyckas i skolan, trots att eleven kom från en familj utan utbildningstradition. Idag är social snedrekrytering till högre utbildning ett problem och det har en tendens att öka. Hemförhållanden, bakgrund och personliga egenskaper har fått större betydelse för hur eleven lyckas i skolan idag "... somliga kulturella identiteter underlättar för klättring långt mer än andras" (Frykman, 1998, s.180). Frykman menar också att det finns en tendens att individen är mer beroende av sociala nätverk, släkt och vänner "... mer beroende av den personliga uppbackning han kan mobilisera än av stödet från samhälleliga inrättningar" (s.181). Elever som har kontakter inom den akademiska världen har det alltså lättare att själva gå vidare till högre studier. De har ett kulturellt och socialt kapital med sig.

En skola för alla

Alla elever ska passa in i dagens gymnasieskola. Tidigare var det långt ifrån alla elever som studerade på högre nivå än grundskola och de elever som studerade på läroverk och universitet kom från hem med föräldrar som var positiva till studier och med ekonomiska

möjligheter att låta sina barn fortsätta studera (Frykman, 1998). Idag när i princip alla elever måste läsa en gymnasieutbildning återfinns även omotiverade elever och elever med olika sociala problem. Johansson (2008) jämför i sin studie yrkes- kontra studieförberedande program. I denna studie framkom att eleverna på de yrkesförberedande programmen kräver mer handledning och ett lugnare tempo än vad eleverna på de studieförberedande programmen behöver. Elever på praktiska program var svårare att motivera och det förekommer mer sociala problem bland dessa elever. Enligt lärarna var så gott som alla elever på teoretiska program mer ambitiösa och studiemotiverade. Johansson (2008) uttrycker sig tydligt "... det är för mig uppenbart vilka elever som anses vara mer värda än andra..." (s.26).

Samhället vi lever i nu styrs inte lika hårt av traditionella strukturer som tidigare. Trender och uppfattningar i samhället påverkar individen i större utsträckning än vad familjen gör. Den önskvärda eleven idag är kreativ, tar initiativ och är handlingskraftig. Det är inte alla som har förmåga att ta initiativ och beslut själva och i och med detta ökar självsorteringen (Sandell, 2007). Elevernas självvärdering om vad de har för möjligheter att välja och var de passar in påverkas av elevens kulturella och sociala kapital, habitus och fält. Dessa begrepp förklarar vi i kapitlet om utbildningssociologi.

På gymnasiet formas elevens identitet ytterligare så att den passar in i den kultur eleven kommer att hamna. Just därför är gymnasievalet av stor betydelse eftersom olika program formar olika identiteter (Johansson, 2009).

Kommunikation och samspelesprocesser

Under vår uppväxt formas vi som individer i den miljö vi vistas i. Vi tar till oss andras idéer, tankar, värderingar och utifrån dessa skapar vi våra egna begrepp och föreställningar om vår omvärld. Genom interaktion med andra människor skapar vi en gemensam förståelse för vår delade erfarenhetsvärld (Dysthe, 2003). Vi beskriver detta vidare i avsnitten om habitus och fält.

Sociokulturell teori

I vår studie utgår vi ifrån en sociokulturell teori där lärande är ett samspel mellan inre och yttre processer, mellan individ och grupp, mellan kognition och kultur och mellan tanke och språk (Dysthe, 2003).

Social samverkan är utgångspunkten för lärande och utveckling (Dysthe, 2003). Psykologen och pedagogen Lev Vygotskij (1896-1934) hävdade att social samverkan är utgångspunkten för lärande och utveckling. Både social och kulturell tillhörighet spelar stor roll för individens utveckling då den är beroende av vilken typ av miljö vi växer upp och lever i. Stora delar av vår kunskap är något som vi får mer eller mindre obemärkt. Människor upplever kanske att de lärt sig saker själva men i själva verket har de fått information utifrån som de sedan bearbetar i en inre process. I denna inre process gör vi kunskapen till vår egen.

Språkfilosof och litteraturteoretikern Mikhail Bakhtin (1895-1975) har bidragit till utveckling av teorier om människors samspel, språk och kommunikation och hur detta kan användas i pedagogiska sammanhang. Bakhtins inläringsteori beskriver hur vi använder oss av tidigare röster vi hört i olika sammanhang och väver in dessa i nya samtal och situationer. "Ordet tillhör inte någon enskild person. Det bär med sig röster från tidigare brukare" (Dysthe, 2003, s.99). Vi är inte alltid medvetna om hur mycket vi återanvänder i vår kommunikation. I vårt samspel med andra gör vi andras ord till våra egna, "we make it our own" (Dysthe, 2003, s.105).

Lärande är en process som pågår hela livet, vi får den inte bara som samlade erfarenheter utan den kan även uppstå som ny förståelse av sammanhang genom rekonstruktion av tidigare erfarenheter (Dysthe, 2003). Lärandet kan inte begränsas till den enskilda individens medvetande utan är en process i ett intersubjektivt rum där deltagarnas sociala relationer är utgångspunkt. I vår studie kommer vi att försöka skapa "... ett intersubjektivt rum som inkluderar alla elever så att de känner sig trygga och kan kommunicera lätt och naturligt" (Dysthe 2003, s.152). Relationer till andra människor är förutsättning för förståelse och skapande av begrepp och kunskap.

Självuppfattning och interaktion

Individens identitet är inte statisk utan vi omformas hela tiden. Uppfattningar och begrepp konstrueras och rekonstrueras hela tiden. Inom psykologin pratar man om individens identitet som två olika identiteter som samverkar, "I" och "me". "I" står för skapande av förändring och utveckling och kan beskrivas som det subjektiva när man uppfattar, känner, tänker och handlar spontant. "I" kan överraska och är oförutsägbar, "me" kan bli förvånad över vad "I" kan hitta på. "Me" är den sociala personen som har skapats i den kultur individen lever i. Det är den person som vi vill att andra ska se oss som. "Me" handlar efter mönster som är accepterade i gruppen och detta kan jämföras med begreppet habitus. Svedberg (2007) beskriver att vi bär andra människor inom oss och speciellt de människor som är viktiga för oss. De förebilder vi har närmast oss är föräldrar, syskon, vänner, släkt och en och annan lärare. Det är dessa personer som är vår referens och de hjälper oss indirekt att ta beslut om vad som är sant och riktigt i våra värderingar och i vårt handlande.

Begrepp inom utbildningssociologin

Inom utbildningssociologin använder man begrepp som beskriver individens förutsättningar att lyckas med studier och arbetsliv. Utbildningssociologi betyder utforskande av samhälleliga och sociala förhållanden. I *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg* av Donald Broady (1998) återges i komprimerad form de forskningsresultat som den franske utbildningssociologen Bourdieu har bidragit med. Bourdieu har ägnat stor del av sin forskning åt hur utbildningssystemen sorterar individer och formar eliten i samhället.

Vi väljer denna sekundärkälla eftersom vårt examensarbete, tidsmässigt, inte tillåter någon djupdykning inom utbildningssociologins begreppsbyggnad. Många av begreppen går i eller tangerar varandra, och olika begrepp används och benämns på lite olika sätt inom utbildningssociologin. Vi kommer nu att beskriva hur vi tolkar och kommer att använda utbildningssociologins begrepp i vår studie.

Uttrycket kapital används för att beskriva individens symboliska, kulturella, materiella och sociala tillgångar. Kapital kan översättas till värden, tillgångar och resurser.

Symboliskt kapital

Symboliskt kapital värderas olika i skilda sociala sammanhang. Exempelvis kan den studiemotiverade elev på byggprogrammet få den negativa stämpeln plugghäst av sina klasskamrater medan samma elev skulle bli mer positivt bemött som begåvad om han gick på naturvetenskapliga programmet. På samma vis värderas kunskaper i språk och matematik högt inom skolvärlden och läraren betraktar eleven som begåvad, medan den duktige fotbollsspelaren får hög status av publiken för bra spelupplägg och genom att göra mål. Ett kapital värderas alltså olika i olika sociala sammanhang och på olika arenor. "Symboliskt kapital är det som av sociala grupper igenkänns som värdefullt ..." (Broady, 1998, s.6). Detta kan ses inom skolan där den begåvade eleven beskrivs som en individ med hög närvaro,

som arbetar hårt med skolarbetet, lämnar in studieuppgifter i tid och når höga betyg i speciellt matematik och naturvetenskapliga ämnen (Johansson, 2009).

Kulturellt kapital

Kulturellt kapital ligger mycket nära tidigare nämnda begrepp. Man kan säga att ett symboliskt kapital som värderas högt av majoriteten i ett samhälle får benämning som kulturellt kapital. Det uppfattas alltså som mer värdefullt av de flesta. Till kulturellt kapital kan utbildning i form av titel, examen och utbildningsort räknas. Det kan också vara yrkeskår eller annan gruppstillhörighet. Barn som föds in i familjer med ett rikt kulturellt kapital har en stor fördel när de ska ta sig fram i utbildningssystemet.

Att elever som är väl rustade med kulturellt kapital har goda utsikter till en privilegierad framtid sammanhänger med att de (och deras föräldrar) är väl bekanta med och förmögna att värdera det spektrum av möjligheter som utbildningsväsendet och yrkeslivet och den sociala världen i övrigt erbjuder. ... det är frågan om dispositioner, förmågor, handlings- och orienteringsmöjligheter. (Broady, 1998, s.8).

Att äga ett kulturellt kapital med önskvärda vanor som ett kultiverat språkbruk, kunskaper, färdigheter och förtrogenhet med finkulturen, som också benämns som god smak, ger utdelning i skolan. Dessa elever når lättare högre betyg, vilket är skolans belöningssystem. Det kulturella kapitalet har stort inflytande över normer i skolan, som i litteraturen beskrivs som en sorteringsinstitution eller ett filter. Detta står lite i motsättning till den ideala bilden av skolan där alla ska ha samma möjligheter.

Ekonomiskt kapital

Ekonomiskt kapital är ett begrepp som innefattar individen eller individens familjs ekonomiska tillgångar. Det omfattar också individens kännedom om ekonomins spelregler. Den svenska skolan har som policy att allt som händer inom skolans ansvar ska vara kostnadsfritt för eleven. Det är inte tillåtet att ta ut avgifter för utbildningens olika aktiviteter och genomförande inom grund- och gymnasieskola. Det svenska utbildningssystemet har förhoppningar om att detta ska ge en mer jämlik skola. I princip så ska en elev klara sig lika bra i skolan även om ekonomiska tillgångar saknas.

Socialt kapital

Socialt kapital beskrivs av Broady (1998) som individens tillgångar när det gäller släktband, vänskapsförbindelser och kontakter med personer som har betydande positioner i samhället. Socialt kapital kan beskrivas som det sociala nätverk en människa har. De socialt knutna banden kan ge individen hjälp i olika situationer. Det kan vara allt från att besöka en moster i USA till att få sommarjobb på pappas företag. För att kallas ett socialt kapital har dessa kontakter ett erkänt värde.

Habitus

"En människas habitus grundläggs genom de vanor hon införlivar i familjen och i skolan och fungerar som... ett handlingsmönster. Habitus kan betraktas som ett förkroppsligat kapital" (Broady, 1998, s.3). Alla människor har ett habitus och vissa individers habitus värderas högre än andras. Det är först då man kallar det ett kapital. Med detta kapital kan individen handla, tänka och orientera sig i den sociala världen. Vi omformas, och vårt habitus utvecklas, hela tiden. Ett habitus är hur vi agerar och tänker spontant utan någon medveten planering (Israel & Hermansson, 1996). Socialt ursprung har stor betydelse för en persons habitus där kulturellt och ekonomiskt kapital har stor påverkan. Det gemensamma i habitus som

människor i en bestämd klass har, fås genom samma existensbetingelser. De handlingsmöjligheter som dessa ger upphov till framstår då för medlemmarna av denna klass som naturliga och självklara. Handlingarna tas för givna. Det finns en ständig maktkamp mellan positioner i olika grupper i samhället och individen försöker att bevaka och försvara eller förbättra sin position. Det kan beskrivas som en hierarki där olika personer innehar olika social status.

Fält

När man talar om fält inom utbildningssociologin menar man grupper av individer som har samhörighet. Individer som har liknande kapital (symboliskt, kulturellt, ekonomiskt) hamnar då nära varandra och de har lättare att känna samhörighet. I detta fält som beskrivs så finns förutbestämda banor och orienteringsmöjligheter. En individ kan tillhöra flera olika fält där olika handlingsmönster ses som självklara. Alla dessa olika fält en individ befinner sig i ger näring till den personliga utvecklingen. Dessa fält har troligtvis en stor betydelse när elever söker till olika program på gymnasiet. Om de kan identifiera sig med den "typiska eleven" för ett visst program, är det större sannolikhet att de söker sig till den utbildningen.

Genus

Modern språkforskning är ett forskningsfält som, tillsammans med genusforskningen, lyfter frågan om hur män och kvinnor framställer sig själva med hjälp av språket, för att visa fram sig själva som en viss typ av kvinna eller man (Ohlsson, 2008). Mycket forskning pågår på detta område, och vi väljer att lyfta fram några svenska språkforskare.

Enligt Kerstin Nordenstam har kvinnor och män olika samtalsstilar. Kvinnors samtalsstil utmärks av att de är engagerade och samarbetar. Talet utmärks av fler uppbackningar, snabbare replikskiften, och mer sammanfallande tal än vad som är fallet när män talar (Nordenstam, 1987).

Einarsson och Hultman (1984) skriver att flickor tidigt får vänja sig vid att få mindre talutrymme och respons från läraren under lektionerna än vad pojkarna får. Lärarna behandlar inte pojkar och flickor mer ojämnt än vad andra människor i samhället gör, kanske istället något mer jämställt än de flesta andra, men även lärarna är påverkade av sitt kulturella kapital och habitus.

Gunnarsson har forskat bland studenter på universitet och funnit att kvinnors kritiska reflektioner under seminarier, ofta inte tas på allvar. När en man kommenterar på motsvarande sätt får han uppmärksamhet och bekräftelse (Gunnarsson, 2001).

Språkhandlingar som kulturellt kopplas till manligt kön är exempelvis att ta ordet på eget initiativ, att avbryta och att tala i offentliga sammanhang. Kvinnligt kön förknippas istället med att räcka upp handen och att vänta på sin tur (Käller, 1990).

Givetvis varierar detta även inom gruppen av individer av manligt eller kvinnligt kön, men den ständiga upprepningen av vad som är lämpligt uppförande för en pojke och vad som är det för en flicka, påverkar elevernas identitet. Hur man talar påverkar den identitet man får, och den identitet man har påverkar i sin tur hur man handlar i olika situationer i livet (Ohlsson, 2008).

Forskning inom utbildningssociologin visar att det fortfarande finns en stark genussegregation bland ungdomar när det gäller både gymnasieval och föreställning om kommande yrke (Broady & Börjesson, 2006; Sandell, 2007). De yngre håller kvar vid traditionellt kvinnliga och manliga sfärer och roller. Man ser på senare år en liten förändring av antalet elever som går på program med tydlig dominans av ett kön. Pojkar anger oftare intresse som största

motiv till sitt gymnasieval medan flickor tänker på framtiden och hur deras val påverkar möjligheter till vidare studier och ett bra arbete. Sandell (2007) visar en trend i sin studie *Utbildningssegregation och självsortering* att flickorna fördelar sig över fler program än tidigare. Pojkarna däremot väljer att gå ett pojkdominerat program i lika stor utsträckning som tidigare. En orsak till denna förändring kan vara att traditionellt kvinnliga yrken har lägre status än de traditionellt manliga och pojkar har då ingen fördel av att välja ett kvinnodominerat yrke med lägre status. Yrken som kräver lång utbildning och har höga inkomster rangordnas i allmänhet högre än yrken som är det motsatta. Men det finns ingen garanti för att en lång utbildning genererar hög status. Ett traditionellt kvinnoyrke som sjuksköterska är ett exempel på detta.

Den ökade individualiseringen med krav på ungdomar att välja sin utbildningsväg utifrån eget perspektiv gör att ungdomar söker trygghet och struktur (Sandell, 2007). En trygghet kan vara att välja ett traditionellt kvinnligt respektive manligt gymnasieprogram. Den traditionella bilden av att flickor gillar att arbeta med människor och med barn och pojkar gillar datorer och att bygga saker, finns kvar. Den bilden bidrar till att endast vissa gymnasieprogram är möjliga val. En annan aspekt är att ungdomar i denna ålder håller på att skapa sin identitet och att det då är särskilt viktigt att uttrycka sin femininitet och maskulinitet. För att välja gymnasieprogram mot genustraditionen måste man vara stark som individ. Ett annat sätt att få trygghet är att de "... söker sig till utbildningar där de förväntas hitta likasinnade" (Sandell, 2007, s.153). "Elever med samma intressen, smak och stil väljer oftast samma program..." (Johansson, 2008). Gymnasievalet kanske inte är ett val utan mer en tilldelning (Broady, Börjesson, 2006), där man styrs av intresse och i vilket fält man själv tror att man passar in.

Samhällsprogrammet har sänkt sin status eftersom fler tjejer och fler elever ur lägre socialgrupper har valt detta program (Petersson, Grahn, 2008; Broady, Börjesson, 2006). Det program som är mest jämlikt när det gäller genus är det naturvetenskapliga programmet. Detta program har behållit sin höga status.

"De flesta elever menar att deras kön inte påverkar deras val av utbildning" (Sandell, 2007, s.161). Sandell hävdar att ungdomar som säger att intresse är största motivet till deras gymnasieval, egentligen väljer utifrån habitus och genusperspektiv. Genus, kulturellt kapital och habitus är styrande faktorer i ungdomars gymnasieval och de är starkare faktorer än skolprestationer och betyg.

Skolans hierarki

Litteraturen visar att socialt ursprung, kön och skolframgång påverkar hur elever tar sig fram i utbildningssystemet. Broady och Börjesson (2006) har i sin studie *En social karta över gymnasieskolan* utformat en översikt över ungdomars val till gymnasiet i förhållande till vad föräldrarna har för utbildnings- och inkomstnivå samt elevernas kön.

Den sociala kartan visar en tydlig fördelning av flickdominerade utbildningar som omvårdnadsprogrammet och barn- och fritidsprogrammet och har sin motpol i pojkdominerade utbildningar som industriprogrammet, byggprogrammet och fordonsprogrammet. Här framgår tydligt att kön spelar en avgörande roll för ungdomars utbildningsval och detta upplevs ganska traditionellt.

Kartan visar också tydligt att föräldrars utbildningsnivå i hög grad påverkar elevens val. Broady och Börjesson (2006) beskriver detta som en social hierarki där läkarnas, juristernas och civilingenjörernas barn koncentreras till vissa utbildningar med hög status. Det är framförallt föräldrarnas utbildningsnivå och i andra hand ekonomisk tillgång som bidrar till denna hierarkiska ordning. Det finns en outtalad hierarki bland elever och lärare, där både

elever och lärare på de studieförberedande programmen har högre status än de som arbetar/studerar på de yrkesförberedande programmen (Johansson, 2008; Petersson, Grahn, 2008).

I den sociala hierarkins topp hamnar naturvetenskapliga programmet med en relativt jämn fördelning av pojkar och flickor (Broady & Börjesson, 2006; Sandell, 2007). Under de senaste åren rekryterar det naturvetenskapliga programmet med inriktning naturvetenskap fler elever med högt socialt ursprung och tendensen håller i sig. Elever med höga betyg samlas också på denna utbildning. Broady och Börjesson (2006) hävdar att denna utbildning har blivit mer elitpräglad än tidigare och de beskriver det med orden "... här formas framtidens eliter." (s.7). Det naturvetenskapliga programmet har en hög status som enligt traditionen bereder goda förutsättningar för fortsatta studier då man har behörighet att söka de allra flesta högskoleutbildningar efter gymnasiet. Detta ger i sin tur stora möjligheter att lyckas i yrkesliv och andra sociala sammanhang. Detta program anses som det mest krävande gymnasieprogrammet och det ger också de elever som går denna utbildning en högre status. De befinner sig överst i hierarkin.

Urvalet till gymnasiet är i huvudsak betygsrelaterat och eleverna har numera möjlighet att söka sig till skolor som ligger utanför deras geografiska upptagningsområde. Detta har på senare tid bidragit till en ökad segregering där vissa skolor kan göra ett urval som leder till att elever med studiemotivation och höga betyg koncentreras. Dessa skolor blir åtråvärda av både elever och deras föräldrar och det är barn till föräldrar med hög utbildning och inkomst som är vinnarna och gör dessa strategiska val (Broady & Börjesson, 2006). Det kanske bara är i vissa familjer som man faktiskt vet att det är det naturvetenskapliga programmet som krävs för att ta sig in på alla utbildningar på universitetet. Skolframgång handlar alltså inte bara om höga betyg utan om vad man som elev har för social bakgrund, vilken skola man går i, vilka lärare och kamrater man har och vilken framtid man förväntas få. Föräldrarnas utbildningsnivå tycks vara det mest avgörande i val av gymnasieutbildning.

Syfte och frågeställningar

När man arbetar med ungdomar på högstadiet och gymnasiet hör man ofta hur elever pratar om gymnasieval och vad som krävs för att komma in på olika program. Vår studie kommer att handla om elevernas uppfattningar om de olika gymnasieprogrammen.

Många elever tycker att gymnasievalet är ett svårt beslut att ta och det påverkar deras fortsatta studier och kommande arbetsliv. Den ökade individualiseringen i samhället ger individen stora möjligheter att välja sitt liv samtidigt som det ställs krav på individen att vara kreativ, ta initiativ och vara handlingskraftig.

Skolan har som mål att skapa samma förutsättningar för alla elever. Vår förstudie visar att alla inte har samma förutsättning för att ta sig fram inom utbildningssystemet. De har inte de kapital, habitus och fält som skapar förutsättningar för en bra utbildningsväg. Är gymnasievalet ett val eller en tilldelning?

Vi är intresserade av att studera hur elever i år 9 i vår kommun beskriver gymnasieprogrammen och vilka kunskaper de har om programmen. Det finns en segregation inom gymnasieutbildningar där vissa program har högre status än andra. Vi vill försöka se om programmen har olika status, vilka faktorer ungdomarna tycker är viktigast att ta hänsyn till vid gymnasievalet samt om de omedvetet blir påverkade av genus, kulturellt kapital eller habitus. Vi vill också studera hur de påverkas av varandra i sin uppfattning. I vår studie kommer vi att låta elever spela ett spel där de stimuleras till diskussion. Vi vill på detta sätt studera interaktionsprocesser i gruppen. De frågor vi vill försöka få svar på är:

1. Hur beskriver ungdomar de olika gymnasieprogrammen och deras status?
2. Vad tycker ungdomarna att man ska ta hänsyn till när man gör sitt val?
3. Har elevernas bakgrund någon inverkan på deras sätt att välja program?
4. Hur sker interaktionen i gruppen och hur påverkar eleverna varandra?

Metod

Vi intresserar oss för ett område som är ganska väl studerat när det gäller äldre ungdomar. Det handlar i grunden om vilka statuskillnader som finns mellan de olika gymnasieprogrammen och hur ungdomar uttrycker sig kring detta. Vår frågeställning gäller alltså att vi vill ta reda på vilken kunskap elever i år 9 i vår kommun har när det gäller gymnasieprogrammen. Vi vill också ta reda på om de resonerar på samma vis när det gäller att tänka åt någon annan som om det gäller det egna gymnasievalet, samt hur de påverkas av de andra gruppmedlemmarnas synpunkter och argument.

När det gäller datainsamlingsmetod var vi i inledningsskedet av vårt arbete helt inställda på att genomföra traditionella intervjuer av elever i år 9, möjligen i form av gruppintervjuer. Fördelen med en traditionell intervju är att den kan kontrolleras och man kan få svar på specifika frågor. Nackdelen, som vi ser tydligt i vårt fall, är att man inte kan få fram hur åsikter omformas i en gruppinteraktion (Stukát, 2005). För att se detta behövde vi genomföra intervjuer eller samtal i grupp.

I samband med litteraturgenomgången insåg vi att många forskare istället föredrar deltagande observation som metod. Denna metod är mycket tidskrävande, men påvisar, på ett helt annat sätt än intervjuer, inte bara vad eleverna säger att de tänker och tycker, utan även hur de realiserar det de talar om i det verkliga livet. Stukát menar att metoden är särskilt positiv då man vill studera värderingar, eftersom dessa kommer fram på ett annat sätt i konkreta situationer än vid intervjuer (Stukát, 2005). Att använda deltagande observation när det gäller vår forskningsfråga anser vi dock skulle ta på tok för lång tid i anspråk. Frågan för oss var alltså hur vi skulle kunna plocka ut godbitarna ur de båda ovan nämnda metoderna och göra en tidsmässigt någorlunda hanterbar arbetsmodell där informanterna ges möjlighet att prata och resonera ganska fritt inom frågeställningarnas ram, utan att vi styr med frågor så mycket. Vi läste vidare om metoder och fastnade för något som kallas fokusgrupper.

Fokusgrupp som metod

Fokusgrupp är en form av gruppsamtal där deltagarna får ett konstruerat fall att diskutera omkring. Det är en forskningsteknik som utvecklats av sociologer i USA under mitten av 1900-talet och har använts framför allt inom marknadsföringsområden (Tornberg, 2006). Inom pedagogiken är det en mindre traditionell metod. Det finns uppfattningar om att gruppintervju är en form av fokusgrupp men det finns tydliga skillnader. Fokusgrupper är en forskningsteknik där man samlar empiriska data genom gruppinteraktion där ämnet är bestämt. Diskussionen initieras av en samtalsledare som ser till att deltagarna håller sig till ämnet och kan styra upp samtalet om så behövs. Deltagarna i fokusgruppen ska diskutera fritt med varandra. Samtalsledaren ska alltså bara ha rollen av katalysator i diskussionsämnet (Halkier, 2010; Tornberg, 2006; Wibeck, 2000).

I fokusgrupper kan man studera attityder och värderingar och även iakttä den sociala interaktionen i gruppen (Tornberg, 2006). Med denna metod kan man få fram spontana och känsloladdade uttalanden, då individens åsikter testas och utmanas. Individerna i fokusgruppen kan visa osäkerhet och uttala motsägelsefulla argument och i gruppinteraktionen kan individen omforma sin uppfattning då hon möts av starka argument (Tornberg, 2006). I en fokusgrupp konstrueras, försvaras och omformas åsikter. Vi valde denna metod för att vi är intresserade av att se hur eleverna i vår studie påverkas av varandras argument.

Med vår teoretiska bakgrund att kunskap skapas i interaktion med andra individer i ett socialt samspel, vill vi studera ungdomars uppfattningar om några av gymnasiets olika program. Vi

menar att den valda metoden lämpar sig för att studera hur samtalet utvecklas i gruppen och hur informanterna resonerar runt gymnasievalet. Vi ville skapa möjlighet för de unga individerna att uttrycka sig spontant runt diskussionsfrågorna.

Vi insåg redan före pilotstudien att även denna metod i sin "rena" form kan sväva ut och bli väldigt omfattande. En av oss hade tidigare i undervisningssituationer arbetat med ett spel, där deltagarna utmanades att föra en diskussion med varandra kring ett på förhand bestämt ämne. Det här undervisningsspelet blev den ram inom vilken fokusgrupperna fick genomföras.

Studiens konstruktion

Studien genomförs i en grupp elever i 9:e klass. Eleverna spelar gruppvis ett spel som mynnar ut i diskussioner. Som diskussionsunderlag till spelet har vi tagit fram fyra olika case. Dessa består av fyra artificiella beskrivningar av elever i årskurs 9. Identiteterna förses med olika förutsättningar och vi har medvetet skapat dem relativt olika. Två av casen är pojkar och två är flickor. Som underlag för våra case har vi samlat in information genom vår enkät "Bakgrund" bland elever från Skola 1 (bilaga 1).

Spelet går till på följande sätt: Ett case presenteras/läses upp för eleverna. Det handlar om elever i årskurs 9 som står inför sitt gymnasieval. Informanterna får sedan 4 olika programval i form av kort till varje case. Varje deltagare i fokusgruppen, som består av 4 elever, tar ställning till ett beslut angående vilket val som passar bäst och alla deltagare visar upp sina val samtidigt. När alla i tur och ordning muntligt motiverat sina beslut är diskussionen fri. Fokusgrupperna får frågan om de kan enas om något alternativ, med avsikt att få igång diskussionen och argumentationen om de olika programmens status. Gruppen behöver inte enas om ett val. Det hela filmas.

Efter slutförd intervju får eleverna fylla i en enkel bakgrundsinformation där de kort får berätta om vilka de är. Informationen i denna använde vi sedan för att kunna jämföra informanternas inlägg i fokusgrupperna med deras egen "profil". Bakgrundsenkäten, dvs. bilaga 1, gjordes relativt bred, för att vi skulle kunna ta hänsyn till många eventuella skillnader och likheter vid resultatanalysen. Det blev till sist främst meritpoäng, föräldrarnas yrke, informantens gymnasieval samt påverkan av kamrater som vi fokuserade på.

Val och beskrivning av undersökningsgrupp

I vår kommun finns ca 300 elever i år 9, fördelade på två större kommunala skolor (skola 1 och skola 2) och en friskola med bara några få elever. Vi ville genomföra intervjuer med minst sexton, helst något fler antal elever. Vi valde att genomföra pilotstudien på skola 1, se ovan. Själva huvudstudien ville vi genomföra på neutral mark på skola 2, dvs. vi ville inte ha en relation till någon av eleverna i klassen, men eftersom det visade sig i pilotstudien att eleverna på skola 1 gick in för uppgiften med liv och lust, och det blev en intressant och levande diskussion, valde vi ändå att genomföra två fokusgruppintervjuer även där. Vi ville helst ha två flickor och två pojkar i varje grupp, vilket blev fallet i fyra grupper. I gruppen med fem informanter var det tre flickor och två pojkar, och i en grupp var det tre flickor och en pojke.

Att vi på detta sätt valde ut elever och inte genomförde ett slumpmässigt urval, motiverar vi med att det är interaktionen inom gruppen som intresserar oss i första hand. Vad säger eleverna från början och hur diskuterar de? Vem påverkar och vem låter sig påverkas? Vi tror det är nödvändigt att genomföra intervjuerna i grupper av elever som känner varandra sedan tidigare, annars vågar många elever inte alls säga sin mening.

Vår slutliga undersökningsgrupp blev alltså 25 elever i årskurs nio fördelade på de två kommunala högstadieskolorna i kommunen, 8 elever från skola 1 och 17 elever från skola 2. Skola 1 är en relativt stor skola med ca 400 elever i årskurserna 7-8-9. Skola 1 har profilerat sig inom idrott och hälsa och de flesta elever på skolan har idrott minst tre gånger varje vecka. Skola 2 är lite mindre, ca 300 elever i årskurserna 7-8-9, och har profilerat sig inom estetiska ämnen. Många elever på denna skola har alltså extra musik, teater eller dans på schemat. Undersökningsgruppen består av 11 pojkar och 14 flickor. Samtliga elever går i vanlig klass. Hemförhållanden och betyg varierar. Endast en informant är född i ett annat land, men ytterligare 4 informanter har rötterna i andra länder genom sina föräldrars ursprung. Informanterna på respektive skola känner varandra väl, eftersom de gått i samma klass i tre år. En sammanställning av samtliga informanter finns som bilaga 2.

Pilotstudie

Eftersom en av oss som genomför studien arbetar vid en av högstadieskolorna i kommunen bestämde vi oss för att genomföra pilotstudien på denna skola, detta av praktiska skäl. Fördelen var dels att vi hade möjlighet att träffa eleverna i stort sett när som helst under tidsperioden, dels att vi hade möjlighet att resonera med dem om hur de upplevde studien på ett bra sätt, eftersom de kände sig trygga i vårt sällskap. Pilotgruppen var mycket samarbetsvillig och visade verkligen att de ville hjälpa oss. Eleverna är 9:or och har precis gjort sina val till gymnasiet. Pilotstudien genomfördes för att ta reda på om vårt diskussionsmaterial gav den levande diskussion vi ville ha, om eleverna upplevde våra case som realistiska och för att träna på dokumentation med filmkamera.

Efter pilotstudien gjordes små förändringar i våra case. Pilottesten gav oss också idéer om hur vi kan aktivera deltagarna om diskussionen är svag och likaså avbryta en alltför utdragen diskussion. Vi stötte på båda företeelserna i vår pilotgrupp. Vi blev nöjda med den levande diskussion som utlöstes. Vid den empiriska studiens genomförande är en av oss samtalsledare och en sköter dokumentation med filmkamera. Vid pilotstudien växlade vi mellan dessa roller för att träna oss.

Genomförande

Undersökningen genomfördes på skola 2 en eftermiddag i mars månad. Vi befann oss i ett litet mysrum innanför skolans bibliotek. Rummet hade trevliga färger och kändes ombonat, vilket var en bra förutsättning för att eleverna skulle känna sig väl tillrätta i intervjusituationen. Eleverna satt placerade på en liten soffa och pallar runt ett litet bord, vilket behövdes för att lägga upp spelkortet på. Intervjuaren satt snett framför dem. Elevernas ansikten syntes tydligt på den inspelade filmen, medan intervjuaren bara visade sin baksida. Under rasterna passerade ett stort antal elever strax utanför rummet, vilket ledde till ett visst störningsmoment. Det gick dock att höra vad elever sa, även på den inspelade filmen. Rummet blev efterhand väldigt varmt, varvid vi fick öppna fönstret. Då stördes vi av ett pipande vinddrag istället.

Ett par dagar efter detta genomfördes också två intervjuer på skola 1. Här satt vi i ett kallt rum med visst eko. Eleverna satt runt ett större bord och intervjuarens ansikte syns klart och tydligt på videoinspelningen, liksom alla informanternas ansikten. Vi uppfattade inget störande buller utifrån, men ekot i rummet gjorde det lite svårt att uppfatta samtalet vid några tillfällen. Vi anser dock att vi kunnat transkribera i princip allt som sades i intervjun.

Bortfall

Vi hade för avsikt att i skola 2 genomföra studien med 25 elever, men det blev till sist bara 17. En del av bortfallet stod vi själva för. Vi valde att enbart ta med fyra av de 5 fokusgrupperna, eftersom vi ville komplettera med två grupper från skola 1. Vi tog helt enkelt slumpmässigt bort ett av våra videoband utan att i förväg ha tittat igenom dem. Vi visste alltså inte vad vi tog bort.

Ytterligare 4 elever föll bort. En elev var sjuk vid inspelningstillfället och tre elever ville inte vara med på grund av att de hade skoluppgifter som de ville arbeta färdigt med. Här tror vi att det egentligen kan ha handlat om andra orsaker. Det kan ha varit så de kände obehag inför att prata med oss som de inte kände, eller att de inte ville prata i grupp tillsammans med sina kamrater.

Av de 8 elever från skola 2 som var närvarande vid inspelningstillfället fick vi inget bortfall. Det kan bero på att de gärna ville vara med och visa framfötterna för en lärare de kände.

Analys av resultatet

Analysen inleds med transkribering av fokusgruppintervjuerna. Därefter läser vi igenom data ett flertal gånger och försöker skapa oss en helhetsbild av det hela. Det vi sedan vill sätta fokus på, är om det finns likheter och/eller skillnader, alltså mönster som upprepar sig på något sätt i de olika intervjuerna. De likheter och skillnader vi hittar försöker vi sedan placera in under olika kategorier. Slutligen kommer vi fram till beskrivningen av dessa kategorier och försöker förstå strukturen i kategorisystemet (Patel & Davidsson, 2009).

Etiska överväganden

Inför våra fokusgruppintervjuer har vi beaktat de etiska regler som gäller vid insamling av empiriskt material. Vi tänkte från början begära att få föräldrarnas samtycke till att informanterna deltog i intervjuerna. Efter samtal både med rektorer på skola 1 och 2, samt med vår handledare vid GU, valde vi att istället dela ut ett informationsblad (bilaga 3) som informanterna fick ta med sig hem till sina föräldrar. Anledningen till att vi valde att inte begära in föräldrars underskrift, är att vi ansåg att både fokusgruppintervjuerna och enkäten kunde ha varit ett inslag under en vanlig skoldag. Det handlar om hur man tänker om andra människor, och man lämnar inte ut känsliga uppgifter om sitt eget liv.

Vi besökte klasserna och började med att berätta om oss själva och om den undersökning vi tänkt genomföra i klassen. Vi berättade om frågeställningar vi ville ha svar på samt om hur själva fokusgruppintervjuerna skulle gå till. Vi berättade att vi skulle filma eleverna.

Vi underströk att det var helt frivilligt att delta, och att man när som helst under processens gång kunde dra sig ur. Vi förklarade att inga namn, på vare sig elever eller lärare kommer att finnas med i rapporten och att det enbart är vi två forskare som kommer att se på det inspelade materialet. Efter slutförd rapportskrivning kommer videobanden att raderas.

Slutligen delade vi ut informationsbladet med all information igen och dessutom telefonnummer och mailadress till oss. I informationen bad vi de föräldrar som av någon anledning inte ville att deras barn deltog i studien att höra av sig till oss. Ingen förälder hörde dock av sig.

Inför inspelningen tisdag och torsdag vecka 12 gick vi återigen igenom informationen, och då hoppade tre av eleverna av projektet. Vi lade då än en gång till att det enbart är vi två forskare som kommer att ha tillgång till forskningsmaterialet. Ingen annan kommer att få läsa om vad de sagt i intervjuerna förrän rapporten är klar och namnen är avpersonifierade.

Vi upplevde att de elever som deltog tyckte att det var roligt. Ingen verkar ha känt att det skulle ha varit känsliga frågor att diskutera.

Studiens tillförlitlighet

Vår avsikt var att undersöka hur ungdomar i årskurs 9 i diskuterar gymnasieprogrammen samt att se hur gruppmedlemmarna påverkar varandra. Vi anser att vår undersökning i form av fokusgruppintervjuer "tvingar" informanterna att först berätta om det personliga ställningstagandet och därefter, i diskussionsdelen där man skall enas, ser vi vem eller vilka som övertalar andra eller låter sig övertalas. Det hela går för de flesta elever lätt därför att de verkar tycka att det är roligt att diskutera de här frågorna. Bakgrundsinformationen som eleverna får fylla i ger oss information om var de kan tänkas ha fått sina föreställningar ifrån.

Några få elever tycktes inte alls trivas i intervjusituationen. De svarade mycket korthugget eller satt och viskade eller fnissade tillsammans. Detta gällde bara på skola 2, vilket kan göra att resultatet för dessa elever inte är så pålitligt. Det är inte säkert att deras svar stämmer med det de verkligen kände eller tänkte. Kanske hade vi fått ett mer tillförlitligt resultat om vi hade genomfört intervjuerna bland elever som vi redan hade en kontakt med. Alternativet hade förstås varit att först skapa en kontakt genom exempelvis deltagande observation vid ett par tillfällen, eller genom att göra en aktivitet tillsammans med eleverna så att de känt förtroende för oss.

Vi märkte en viss skillnad mellan intervjuerna på de båda skolorna. På skola 1, där en av intervjuerna sedan tidigare kände eleverna, flöt samtalet redan från början på väldigt bra. På skola 2 märkte vi av att informanterna var lite nervösa och "kände av" oss en stund innan de vågade släppa loss diskussionen på allvar.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

En av de stora fördelarna med metoden vi valde, var att vi verkligen fick eleverna att hålla sig till ämnet och diskutera det som vi hade föra avsikt att de skulle diskutera. Vid ett par tillfällen gled samtalen iväg åt ett annat håll än som var vår tanke, men det var i slutet av dryga 30 minuters diskussion, så det berodde helt enkelt på att informanterna började bli trötta och inte kunde hålla koncentrationen uppe. Vårt val av metod gjordes delvis därför att eleverna slipper berätta om sig själva så mycket. I stället berättar de om hur andra elever bör agera och tänka. På det här sättet tror vi att vi kan undvika att eleverna blir tysta och hämmade i en slags rädsla för att avslöja ofördelaktiga saker om sig själva. Vi tror att det kan kännas lättare att tala om andra elever, än att tala om sig själv. Vi anser alltså att validiteten var god.

Vi anser också att vi lyckades få informanterna att ta uppgiften på allvar. De verkade seriösa och gick verkligen in för uppgiften. Det märks att de gjorde allt för att ge ärliga och uppriktiga svar. Vi tror att detta underlättades genom att det var ett spel det handlade om, och att det inte var sig själv man tvingades diskutera, utan fingerade personer och deras gymnasieval. Vi anser att även reliabiliteten är god.

När det gäller att generalisera resultaten till en större grupp, anser vi möjligen att det kan vara relevant för elever i samma åldersgrupp på samma skolor. Alla elever på skola 1 å ena sidan respektive skola 2 å andra sidan, har fått liknande undervisning respektive information om gymnasieskolan. De har läst i samma informationsbroschyrer och mött samma studie- och yrkesvägledare. De har gjort studiebesök på samma gymnasieskolor i stor utsträckning. Alltså borde resultaten peka på en tendens för elever just på dessa båda skolor. Det är troligt, men inte säkert att andra elever resonerar på liknande sätt.

Resultat

Vi börjar vår resultatdel med att redovisa vad våra informanter uttryckte i fokusgruppintervjuerna angående gymnasieprogrammets innehåll och status. Därefter redovisar vi vilka val våra informanter gjorde åt de fyra olika casen. Även den delen bygger på samtalen i fokusgrupperna. Under rubriken "elevernas egna val" redovisar vi informanternas egna gymnasieval. Denna del bygger på enkäten som informanterna fick fylla i efter fokussamtalens slut. Till sist behandlas interaktionen i fokusgrupperna. Denna del utgår dels från de transkriberade intervjuerna, dels från videoinspelningarna och de iakttagelser vi gjorde när vi studerade dem.

Programmen enligt informanterna

Naturvetenskapsprogrammet

Informanterna är eniga om att naturvetenskapsprogrammet är ett brett och bra program. Det har hög status hos våra informanter. Man får den bästa grunden till fortsatta studier på det här programmet. Natur är ett krävande program och man måste plugga mycket om man ska klara sig bra här. Det är viktigt att man tycker om matematik och naturorienterade ämnen, för det är de svåraste ämnena på programmet säger en del informanter.

Linn: Han vet ju inte riktigt vad han vill bli och natur är ju så där brett.

Jakob: Det står ju i texten att han inte är beredd att lägga ner mycket tid på läxor det måste man göra om man ska gå inriktning natur.

Informanterna är däremot inte överens om vad som krävs för att komma in på programmet. Några tror att det krävs höga betyg för att komma in, andra menar att det räcker med väldigt låga betyg. Alla informanter är eniga om att natur är ett svårt program att gå på när man väl kommit in där.

Måns: Ja precis, det är svårt att gå där.

International Baccalaureate

Femton av våra informanter valde IB-programmet åt den elev som gärna ville arbeta utomlands. De uttrycker att om man är bra på engelska eller vill arbeta utomlands, så är det IB som gäller. En del informanter går längre och uttrycker det som att IB – det är helt enkelt engelska.

Nils: Det är engelska. Man läser allt på engelska.

Ellen: Hon är intresserad av engelska och engelska det är liksom IB.

IB-programmet värderas högt av informanterna och det har hög status. De menar att det är ett mycket krävande program, som främst riktar sig till de duktiga eleverna. Efter IB kan man välja nästan vilka studier man vill på högskolenivå.

Olof: Och hon har väl ganska lätt för sig i skolan så jag tycker att IB passar bra.

Vad IB-programmet egentligen innehåller, förutom att man pratar engelska hela tiden, är informanterna inte riktigt säkra på. En del menar att IB är samma sak som samhällsprogrammet fast på engelska, andra menar att det är ungefär detsamma som naturprogrammet. Några informanter menar att man själv kan välja till kurser så att det blir mer åt det ena eller det andra hållet. Här råder en stor osäkerhet om vad som egentligen gäller.

Björn: Jag tror att det är samhällsprogram fast allt är på engelska bara.

Ellen: Alltså det är inte nån jättelätt linje... som natur fast på engelska.

Teknikprogrammet

Våra informanter ansåg inte att teknikprogrammet passade för så många av casen, vilket gjorde att vi endast fick tre kommentarer om just detta program. Eleverna i studien anser att teknikprogrammet är en bred utbildning som går bra att läsa vidare efter. Man behöver ha bra betyg i matematik och fysik för att klara sig bra.

Axel: Ja, men teknik har ju svårare matte.

Linus: Han hade höga betyg i matte och fysik och det är det man behöver för att gå teknikprogrammet.

Samhällsprogrammet

Liksom i de tidigare nämnda programmen anser informanterna att även samhällsprogrammet är ett brett program som passar bra om man siktar på fortsatta studier. Det har hög status bland våra informanter. Här betonas vikten av att man har ett språkintresse och att man behöver plugga mycket.

Linn: Det kräver lite mer. Det är en mycket mer krävande linje.

Emelie: Samhäll kanske inte passade så bra för henne hon hade lite svårt i skolan för de teoretiska ämnena och det tror inte jag är så bra.

En informant menar att det går bra att gå samhällsprogrammet även om man inte har toppbetyg.

Jakob: Jag tror ändå att SP kan ge ett program som ger ändå möjligheter det är typ standard man kan gå där man behöver inte va jättebra för att gå SP många olika grupper som går där en del med jättehöga meritpoäng som går där vissa har lägre som går där.

Byggprogrammet

Byggprogrammet kommenteras endast tre gånger och det viktigaste som framkommer då är att man anser att byggprogrammet är en utbildning som inte kräver att man läser läxor. En av informanterna vet att det är möjligt att fortsätta studera på högskolan efter byggprogrammet. En annan informant menar att byggprogrammet visserligen inte är världens bästa program, men att man ändå kan göra något bra av det när man går där.

Paulina: Det är inte så mycket plugg och sådär på byggprogrammet

Paulina: Fast det kanske inte är världens bästa. Men man kan ju i alla fall göra någonting av det.

Omvårdnadsprogrammet

Informanterna hävdar att omvårdnadsprogrammet är ett praktiskt program som inte har särskilt höga intagningspoäng eller kräver att man arbetar med läxor på fritiden. Det passar elever som inte klarar sig så bra i skolan. Programmet har inte så hög status.

Axel: Han har inte så bra betyg och omvårdnad är inte speciellt höga betyg för att komma in på.

Ellen: Hon hade ju inte så bra meritpoäng egentligen så det är ju nästan lättare för henne att ta OP. De är ju mer liksom göra saker.

Vidare menar de att omvårdnadsprogrammet passar för den som vill arbeta med människor eller för den som är omtänksam och social. Om man är en varm och social person så passar man på omvårdnadsprogrammet. Kunskaper betonas inte.

Olivia: Det står att han är en väldigt varm person och social och då passar ju omvårdnad väldigt bra.

Två informanter menar att OP är ett program för den som är invandrare och behöver träna sitt språk.

Axel: Jag tog omvårdnad delvis för att han var invandrare. Och det är väldigt svårt att bli nåt när man har dålig svenska och liksom en annan bakgrund än en svensk. Och han gillar att umgås med människor i alla åldrar. Liksom är omtänksam och ställer upp för alla. Han har inte så bra betyg och omvårdnad är inte speciellt höga betyg för att komma in på. Och prata med människor hela tiden och då lär han sig svenska bättre och bättre.

Gustaf: Jag tog omvårdnad för att det var som Axel berättat att han har svårigheter i svenska och han har inte så höga poäng. Han vill ju gärna ha ett yrke där han träffar många människor.

En lokal variant av programmet "Skydd och säkerhet", som är en inriktning för den som vill bli ambulansförare eller brandman, har däremot högre intagningspoäng och även högre status. Ett av våra case, Stina, ville gärna bli just ambulansförare, polis eller brandman. Tretton av informanterna tyckte då att omvårdnadsprogrammet var det bästa.

Ellen: Alltså, hon ville liksom bli ambulansförare, polis eller brandman. Alltså du kan ju lägga till saker i dom programmen så att du liksom blir det .

Axel: om man tar OP, man kan bli ambulansförare, polis och brandman. Om hon vill det.

Estetiska programmet

Tre av de sex informanter som uttalar sig om estetprogrammet menar att det är en variant av samhällsprogrammet fast med estetiska inslag. Fyra informanter menar att det är svårt att komma in där och det är ett tufft program att gå på. Man får läsa mycket hemma och en informant menar t.o.m. att man måste tillbringa extra tid i skolan varje dag. Estetiska programmet har hos de flesta informanter relativt hög status.

Björn: Men intagningsprov har man på det så att man kan få extra poäng. Men det krävs fortfarande att man har höga betyg. Man får plugga väldigt mycket . Estet är en ganska tuff linje.

Paulina: Man får gå två timmar extra i skolan varje dag.

Två informanter menar tvärtom att estetprogrammet är ganska lätt att komma in på och att det även är relativt enkelt att klara studierna när man väl kommit in. Kanske är det ett program man kan gå på bara för att ha lite kul?

Jakob: Hon gillade att spela fotboll. Hon ville typ bara vara med kompisar och då tänkte jag att typ estetprogrammet är nåt som man bara kan ha kul på så jag tror att hon skulle passa bra på EP.

Livsmedelsprogrammet

Bara fyra av våra informanter säger något om detta program. De som talar om det menar att det är ett bra program att gå om man har problem hemma eller om man inte har så lätt för sig med skolarbetet. LP är inte ett spännande och attraktivt program enligt informanterna i vår studie. Det är lätt att komma in på. Livsmedelsprogrammet har låg status.

Svante: Det är inte så spännande heller

Linus: Man behöver inte vara överdrivet "smart" för att klara det. Man behöver inte läsa en massa massa böcker.

Maria: Nej hon gillar ju att baka typ och jag vet inte. Om man gillar att baka så kan man gå LP.

Barn- och fritidsprogrammet

Endast två informanter har uttalat sig. De uppfattar barn- och fritidsprogrammet som ett program där det inte ställs höga krav på eleverna. De menar också att det passar den som vill bli ambulansförare, polis eller brandman.

Linn: ...så sa de att man kan bli ambulansförare polis och brandman om man gick BF. Och det verkar inte vara en så krävande linje utan mer teoretisk så där soft eller vad man ska säga

Naturbruksgymnasiet

Det är fyra informanter som säger något om naturbruksprogrammet. Den som tycker om djur passar på detta program. En informant hävdar att man kan gå programmet och samtidigt vara bra i skolan.

Emelie: Man kan ju vara bra i skolan fast man går på naturbruksgymnasiet. Det hörde ihop med vad hon ville bli.

Ebba: Ja, jag har tagit NB. Hon är väldigt intresserad av djur, vill jobba med djur och bli ridinstruktör. Så jag har ju varit på sånt där NB och kollat på och då är det jättebra för dom som gillar djur och så.

Fokusgruppernas val

När vi analyserar vad eleverna anser ska styra gymnasievalet varierar deras svar i förhållande till de olika case vi presenterar. För vissa individer är det viktigast att välja efter sitt intresse och drömyrke medan andra ska utveckla sina styrka inom olika skolämnen och få en bred utbildning. Det kan ses som motsägelsefullt i vissa fall. Meritpoäng är en faktor som i alla fokusgrupper avgör inriktning mot praktiskt respektive teoretiskt program.

Case 1

Här följer en beskrivning av case 1, Stinas profil.

Stina är 15 år och går i nian. Hon är född i Sverige och har bott på samma ställe i hela sitt liv. Familjen består av mamma som är läkare och jobbar på kirurgavdelning och pappa som är tandläkare och har en privat mottagning. Stina är enda barnet och är intresserad av ridning. Familjen bor i ett stort hus på landet och har stall med egen häst. Stina rider mycket och är intresserad av att vara i stallet ofta. Hon är med i en ridklubb och är ridlärare för nybörjare. Hon tycker det är jätteroligt.

I skolan är Stina mest intresserad av engelska och biologi. Engelska är hennes bästa ämne i skolan. Det svåraste ämnet tycker hon är kemi. Hon har bra betyg från grundskolan med meritpoäng 260. Stina har lätt för sig i skolan och har under högstadietiden inte behövt lägga ner så mycket tid på läxor och studier hemma.

Stina vill bli veterinär och få jobba med djur eller bli ridinstruktör. Hon vill gärna arbeta utomlands och vill bli bra på språk.

Stinas valmöjligheter är: Naturvetenskap, Naturbruksgymnasiet, Barn- och Fritidsprogrammet och IB

I diskussionen om vad Stina ska välja tycker femton elever att hon ska satsa på ett teoretiskt program. IB dominerar i diskussionen med argumentet att det är viktigt med språkkunskaper om man ska jobba utomlands.

Olivia: Jag tog IB för att det stod att hon gärna ville jobba utomlands och vill bli bra på språk.

Henrik: IB är en väldigt bra linje om hon vill jobba utomland.

En elev erkänner att hon inte har kunskap om vad IB är. När hon får denna information vill hon ändå inte byta sitt val från Naturbruk till IB. Hon håller fast vid att Stinas hästintresse är en viktigare faktor. Hon har dessutom, under informationsdagar skolorna ordnat, besökt ett naturbruksprogram och har kunskap om detta program. Denna elev har i sin profil skrivit att hon inte påverkats av sina kompisars val och uttrycker det med "jag vet vad jag kan". Hon visar självständighet och styrka genom att hålla fast vid sin åsikt.

I en av fokusgrupperna reagerar en elev på de andras argumentation. Han tycker att de är inkonsekventa i sina beslut. Ena stunden ska man välja efter intresse och andra stunden är det viktigt att välja en bred linje för att kunna utbildas vidare.

Cecilia: Hon fick inte hålla på med sitt intresse då eller?

Kajsa: Det kan hon satsa på senare.

Ellen: Det kan hon göra på fritiden och vad som helst det är inte så att hon går i skolan 24-7.

Peter: Nu argumenterar du emot dig själv också med tanke på förut. Med tanke på Olle eller Janin eller vad det var. Han skulle göra det han själv tyckte var roligt.

Diskussionen fortsätter med att Stina kan hålla på med sitt hästintresse på fritiden och veterinär kan hon bli senare. En elev hävdar att engelskan var ju också ett intresse. Eleverna diskussion går ut på att Stina vill jobba utomlands och att hon är duktig på engelska. Skolkunskaper är i Stinas fall viktigare än intresse. IB har hög status som program och goda kunskaper i engelska är en stark faktor i gymnasievalet. Det har också hög status att jobba utomlands.

Case 2

Här följer en beskrivning av case 2, Olles profil:

Olle är 16 år och ska snart sluta nian. Han bor tillsammans med sin familj i ett radhus. Familjen består av mamma, pappa och två äldre systrar. Mamma jobbar som undersköterska på ett servicehus och pappa jobbar som montör på Volvo. Föräldrarna har inte läst på högskola och vill därför att Olle att läsa en teoretisk utbildning på gymnasiet för att kunna studera på högskola senare. Olles äldre systrar har inte valt att studera på högskola efter gymnasiet. Olles största intresse är fotboll och han tränar minst 3 gånger i veckan. Hans dröm är att bli fotbollssproffs. Han gillar att spela dataspel med sina kompisar och hans båda intressen tar mycket tid.

Olles favoritämne i skolan är idrott. Han har höga betyg i matte och fysik men språk är hans svagaste ämnen. Han har meritpoäng 250. Olle tycker att det är OK att gå i skolan men det får inte ta för mycket tid med läxor och hemarbete. Det går ju bra ändå! Fotbollen går i första hand. Olle vill helst av allt bli fotbollssproffs. Han kan också tänka sig att bli arkitekt men han vill inte plugga för mycket.

Olles valmöjligheter är: Byggprogrammet, Teknikprogrammet, Fotbollsgymnasium inriktning natur och Volvogymnasiet.

Fokusgrupperna tycker att Olle, ska gå helt på intresse.

Axel: Jag tänkte så här att det roligaste man vet ska gå i första hand. och fotboll var ju det. Han vill ju bli fotbollsproffs och då gäller det att träna mycket för att bli bra, fast ja ... i detta fallet så tror jag inte att han blir fotbollsproffs. Men så länge han tycker det är kul ska man ju hålla det.

Fem elever väljer andra alternativ än fotbollsgymnasiet med argumenten att Olle vill bli arkitekt och då kan teknikprogrammet eller byggprogrammet vara ett bra alternativ. Ett argument för att de valde teknikprogrammet var att de trodde att fotbollsprogrammet med inriktning natur kunde bli för jobbigt för Olle.

Kajsa: Jag tänkte att man kan syssla med fotboll ändå och om han vill bli arkitekt och så, så lät det som ett bra val. Först tänkte jag också på fotboll men sen så står det inriktning natur och jag tänker mig att det är ganska mycket att jobba då, som han inte ville. Det passar inte tyckte jag.

En elev som valt teknikprogrammet åt Olle säger att man måste försöka se det roliga i det han får lära sig. Man får strunta i att det blir lite tråkigt ibland. Denna elev framhåller att Olle skulle välja det teoretiska teknikprogrammet eftersom han hade bra betyg i matte och fysik och det är det valet han själv skulle ha gjort.

Olle var det case där fokusgrupperna var mest eniga. Fotbollsprogrammet med inriktning natur uppfyller behovet att välja utifrån intresse och det ger också en möjlighet att utbilda sig vidare eftersom det var inriktning natur.

Case 3

Här följer en beskrivning av case 3, Jamils profil:

Jamil går i nian och har fyllt 17 år. Han är ett år äldre än sina kompisar i klassen för han gick om årskurs 4 när han kom till Sverige. Det var tufft att lära sig svenska och han har fortfarande inte lärt sig språket perfekt. Jamils familj består av mamma, pappa och 3 yngre syskon. Mamman är utbildad lärare i sitt hemland, men arbetar i Sverige som lokalvårdare. Pappan är ingenjör men har inte fått anställning som det, utan jobbar som busschaufför. Familjen bor i en mindre villa.

På fritiden är Jamil med i en teatergrupp. Han sjunger och dansar gärna och gillar att stå på scen. Han är en väldigt social person, som gillar att umgås med människor i olika åldrar. Jamil är en väldigt varm person, alltid omtänksam och ställer upp för sina kompisar i alla lägen. Jamil får jobba extra mycket för att klara av skolan, eftersom han har språksvårigheter. Trots att han jobbar ganska hårt med skolarbetet har han inte lyckats få ihop mer än 170 i meritpoäng. Hans favoritämnen i skolan är bild och musik.

Jamil har haft svårt att välja program. Helst vill han ha ett yrke där han träffar många människor och där det händer mycket, men hans föräldrar tycket att han ska läsa det naturvetenskapliga programmet och bli ingenjör.

Jamils valmöjligheter är: Naturvetenskap, Omvårdnadsprogrammet, Estetiska programmet musik och Medieprogrammet.

I Jamils fall divergerar åsikterna. Val utifrån intresse står mot val efter karaktär och vad man passar som. I Jamils fall är det estetiska programmet och omvårdnadsprogrammet som är två motpoler.

De som anser att Jamil ska välja estetiska programmet har argumentet att han ska gå det han är intresserad av. Några elever reserverar sig och nämner att det är höga antagningspoäng och att det är svårt att få jobb inom musik och man måste bli riktigt bara på det för att lyckas.

De som väljer omvårdnad nämner att Jamil är en snäll och omtänksam person som gillar att umgås med många olika människor. Omvårdnadsprogrammet skulle då passa bra eftersom då får han också träna sig på svenska språket och träffa många människor. Det är en inte alltför krävande linje så den skulle kunna passa. Jamils invandrarbakgrund avgör också vad eleverna tycker att han ska välja.

Emelie: Det verkar som han är en typisk omvårdare.

Axel: Jag tog omvårdnad delvis för att han var invandrare. Och det är väldigt svårt att bli nåt när man har dålig svenska och liksom en annan bakgrund än en svensk. Och han gillar att umgås med människor i alla åldrar. Liksom är omtänksam och ställer upp för alla. Han har inte så bra betyg och omvårdnad är inte speciellt höga betyg för att komma in på. Och prata med människor hela tiden och då lär han sig svenska bättre och bättre.

Case 4

Här följer en beskrivning av case 4, Mikaelas profil:

Mikaela är 15 år och ska välja till gymnasiet nu i vår. Hon bor varannan vecka i ett radhus hos sin mamma och hennes sambo. Varannan vecka bor hon hos pappa i en lägenhet. Hon har ett halvsyskon som bara är 2 år. Mamman har varit föräldraledig, men studerar nu till sjuksköterska. Pappan är truckförare.

Mikaela är mest med sina kompisar på fritiden. De tillbringar mycket tid på fritidsgården. På helgerna ordnar kompisgänget gärna fester tillsammans och då har Mikaela flera gånger testat att röka. Mikaela spelar fotboll men är inte med på riktigt alla träningar längre. Hon älskar att baka goda kakor att bjuda kompisarna på.

I skolan tycker Mikaela mycket om idrott, hemkunskap och slöjd. Matematik och språk är svårt tycker Mikaela. Hennes meritpoäng är 180. Det viktigaste i skolan är att få umgås med och träffa sina kompisar. Mikaela vill i framtiden gärna arbeta med ett spännande jobb. Hon väljer mellan ambulansförare, polis och brandman.

Mikaelas valmöjligheter är: Omvårdnad, Samhällsprogrammet, Barn- och Fritidsprogrammet och Livsmedelsprogrammet, bageri.

I Mikaelas fall inriktade sig diskussionen på att hon skulle satsa på vad hon verkligen ville bli och det var ambulansförare, polis eller brandman. Hon ska förverkliga sin dröm. Eleverna har olika kunskap om vilka program som är lämpliga om man vill bli något av dessa yrken men de pratar om omvårdnads- och samhällsprogrammet. Även om samhällsprogrammet anses vara lite svårare ska hon försöka i alla fall.

Elin: Jag vet inte, kan man bli ambulansförare och så på omvårdnad?

Lite senare i diskussionen säger hon

Elin: Jag tycker man ska bli det man vill bli.

Fyra elever avviker och ser mer till Mikaelas intresse. Livsmedelsprogrammet kan passa Mikaela eftersom hon är intresserad av att baka.

Emelie: men alltså typ när det stod om vad hon ville bli så stämde det inte överens med det som fanns att välja på jag vet inte men typ livsmedel passade bra för att hon gillade ju att baka och sånt.

Mikaelas karaktär och livssituation var också en faktor som påverkade diskussionen.

Arvid: Hon kanske hade lite problem med att föräldrarna bodde på olika ställen och hon kanske hon kanske rökade och. Hon tyckte om att vara med kompisarna och ville

gärna vara med kompisarna i en sån linje eller vad man ska säga. LP är väldigt enkel att komma in på kanske.

Linus: ... om jag skulle varit hon så skulle jag satsat på det här med bakning som hon faktiskt tycker är roligt än att bli något spännande. Det känns att det är nåt hon tycker om och man behöver inte vara överdrivet "smart" för att klara det.

Fokusgrupperna menar att Mikaela ska gå ett praktiskt inriktat program som leder till de yrken hon drömt om. Sex elever vill påstå att om hon väljer samhällsprogrammet får hon en bredare utbildning och större möjlighet för fortsatta studier. Argument om att livsmedelsprogrammet är ett bra val för att hon är intresserad av det bemöttes med argument mot detta.

Linn: Det passar ju inte in på det hon vill bli i framtiden och så.

Gustaf: Och det stämmer ju inte hon bakar ju liksom bara.

Att välja gymnasieprogram åt pojkar respektive flickor

De flesta av våra informanter anser att elever i år nio ska välja gymnasieprogram som innebär en utmaning för individen. Detta gäller både för pojkar och för flickor. Men en viss skillnad kan man se mellan pojkarna och flickorna. Både Olle och Jamil ska satsa på sitt stora intresse i livet, dvs. fotboll respektive teater och musik. Även om informanterna hävdar att det inte är särskilt troligt att de kommer att slå igenom inom dessa branscher, väljer man intressevalet ändå.

Axel Det roligaste man vet ska gå i första hand och fotboll var ju det. Han vill ju bli fotbollsproffs och då gäller det att träna mycket för att bli bra, fast ja i detta fallet, så tror jag inte att han blir fotbollsproffs. Men så länge han tycker det är kul så ska man ju hålla det.

För flickornas del väljer man inte efter deras intressen ridning respektive bakning, utan man går helt på deras tankar om yrkesval eller vad de är bra på i skolan. Stina vill arbeta utomlands och är duktig i skolan och då är det IB-programmet hon ska gå. Att hon vill jobba som veterinär eller ridinstruktör får stå tillbaka.

Olof: Ja men hon säger att hon vill gärna arbeta utomlands och bli bra på språk. Hon vill bli veterinär och få jobba med djur men det kan hon gå en linje efteråt sen. Och hon har väl ganska lätt för sig i skolan så jag tycker att IB passar bra.

Mikaela önskar sig ett spännande arbete och nämner ambulansförare, brandman och polis. Informanterna anser att den bästa vägen till dessa yrken går via omvårdnadsprogrammet. Mikaelas bakkingsintresse är inte lika viktigt.

Flickor och pojkar i samtal

Skillnad i samtalstid

Det är en skillnad i hur stor del av den totala samtalstiden som upptas av pojkar respektive flickor. Tre av pojkarna står kvantitativt sett för en betydligt större del av samtalsutrymmet än vad någon av flickorna gör. Dessa pojkar har både fler inlägg och längre kommentarer än flickorna. När de talar breder de också ut sina inlägg så att de blir långa. Många av flickorna är mycket tysta och försiktiga. De svarar kortfattat på frågor och de gör det de blivit ombudade om i uppgiften, men de kommer inte med spontana kommentarer eller inlägg i diskussionen. De talar alltså både färre gånger än pojkarna men också mer fåordigt vid varje tillfälle.

Flickor talade mer om de var fler

I en av intervjugrupperna hade vi tre flickor och en pojke. Det är intressant att notera att flickorna i den fokusgruppen talade mycket mer än i de andra grupperna. Här intog också pojken en mer passiv roll. Det verkade alltså som att flickorna hade lättare att komma igång att prata om de fick göra det tillsammans med andra flickor.

På samma sätt visar det sig i två av intervjuerna att flickor som i den första och andra intervjun var relativt tysta och försiktiga och lät sig övertalas av killarna, i den tredje och fjärde intervjun hade blivit varma i kläderna och började argumentera mer och komma med egna förslag och längre repliker. Flickorna behövde mer tid för att komma igång.

Fokusgrupper risktagning kontra säkerhet

När vi har studerat vårt empiriska material ser vi tre olika mönster som framträder; att våga ta en risk, att säkra upp och att välja säkert. Informanterna är inte helt konsekventa i sitt sätt att resonera, utan kan för ett case hävda att det är viktigt att välja utifrån intresse, men för ett annat case mena att man måste tänka på yrkeskarriären i första hand. Informanterna tänker helt enkelt på olika sätt i olika situationer. Vi anger i denna del därför inte antal val av den ena eller andra sorten, utan redovisar bara de mönster vi ser.

Att våga ta en risk

De flesta informanter tycker oftast att eleverna ska välja utbildning efter intresse, oavsett om det kommer att innebära att det är jobbigt att klara av utbildningen eller om det blir svårt att komma in. De menar att det är värt risken. De menar att man måste våga satsa för att komma någonstans.

Att säkra upp

Det är många informanter som ibland uttrycker att man visserligen ska välja det man verkligen vill, men de uttrycker en oro för vad som händer om det inte fungerar och vill säkra upp på något sätt.

Att välja säkert

De flesta informanter uttrycker också någon gång att de inte tycker att man ska välja utbildning efter intresse i första hand. Man ska tänka längre fram, fundera över vad man kommer att vilja syssla med under en lång tid av livet och vad som händer om man ångrar sig, finns det utvägar då? Flera elever funderar också i banorna att det är väldigt viktigt att ha en bred utbildning med sig, så att man kan välja vilken utbildning man vill på universitetet sedan.

Alice: Men han för det var ju mellan ES och OP med OP så kan han bli...det är svårare att lyckas att bli nånting inom musiken än inom omvårdnad känns det som.

Ellen: Man får ju träffa många personer inom musiken med, ifall man åker runt och spelar.

Alice: Men det är ju inte säkert att han får det så det kanske han kanske inte kan bli sångare eller nåt sånt. Utan det slutar med att han måste ändå jobba med nåt annat.

Ellen: Ja, chans man får ta.

Föräldrarnas inflytande

I litteraturen finns studier som visar att föräldrarna är viktiga för elevernas gymnasieval. I våra fokusgrupper får vi ett tydligt budskap från eleverna att man inte ska välja något bara för att föräldrarna vill det. Det är i det närmaste otänkbart att göra det.

Arvid: Ja hans föräldrar kanske tycker att han ska gå nåt för att studera längre. Jag tycker att han ska följa sin egen dröm att kanske bli fotbollssproffs. Tänker han på sig själv inte på sina föräldrar.

Paulina: Man ska skita i vad föräldrarna tycker.

Elevernas egna val

Våra informanter egna val spretar självklart åt många olika håll. Vi har försökt se mönster och tendenser.

Kulturellt kapital

Elever som kommer från hem utan studietraditioner har i vår undersökning något lägre betyg än de som kommer från familjer där föräldrarna är mer välutbildade. Det vi lagt märke till är att informanter med lägre betyg i större utsträckning än de med bättre betyg väljer gymnasieprogram utifrån utbildningsmöjligheter eller framtida möjliga yrkesvägar. När det gäller casen har de istället resonerat som så, att de ska välja utifrån sina intressen. Det verkar alltså vara så, att en del elever med låga betyg egentligen skulle vilja välja utifrån intresse, men att de kanske inte vågar. Kanske känner de att de måste välja något som de tror de kan komma in på och som de kan klara av.

De elever som kommer från hem med föräldrar som har läst en högskoleutbildning och har studievana har i vår undersökning något högre betyg, än de som kommer från hem utan studietraditioner, vilket inte är särskilt förvånande. Flera informanter väljer sitt program utifrån intressen. Många av eleverna i den här gruppen har pratat mycket i diskussionen och visar självförtroende. Bra betyg (och självförtroende) verkar alltså hänga ihop med att man vågar välja utifrån sina intressen.

De populäraste programmen

Medieprogrammet väljs av sex av våra informanter. Till detta program väljer elever med både låga och höga betyg. Det som är gemensamt för alla sex, är att de kommer från hem utan studietradition.

De estetiska programmen dans/teater och det lokala musikprogrammet attraherar flera av våra informanter, både de som har höga och låga betyg, både de som kommer från hem med studietraditioner och från hem utan studietraditioner. Kanske är det så att elever som söker hit gör det utifrån ett intresse som får gå före "förnuftigt" resonemang om vad som vore lämpligt utifrån att skaffa sig ett traditionellt yrke. En av våra undersökningsskolor har inriktning estetisk verksamhet, vilket förklarar att en så stor del av eleverna valt utbildning inom detta område.

De tre informanter som valt NV-programmet kommer alla från hem med studiebakgrund. Två av dem har ganska låga betyg. Det verkar alltså vara elevens kulturella kapital mer än studieprestationer och betyg som avgör om man söker och tror sig klara av detta program.

Kompisars påverkan

Vissa elever skriver att de påverkats av vad kompisarna valt. Det är viktigt att inte bli ensam. De blir också påverkade av hur kompisarna värderar det program de valt. Programmets status är viktigt. Gustaf skriver att hans kompisar har försökt övertala honom att välja något annat för att hans program omvårdnad med inriktning skydd och säkerhet inte är något vidare att gå. Programmet har en genusstämpel då det är ett traditionellt program för flickor. Han har stått

emot grupptricket och valt detta ändå. Troligtvis är det många som har påverkats av kompisar i sitt gymnasieval.

Föräldrarnas påverkan

I fokusgruppintervjuerna hävdar våra informanter med bestämdhet, att man absolut inte ska lyssna på föräldrarnas åsikter och synpunkter vad gäller att välja till gymnasiet. I själva verket verkar elevernas val stämma väl överens med föräldrarnas yrken och utbildningar, och det verkar inte riktigt som att informanterna är konsekventa i ord och handling.

Eget val – caseval

Informanter har en tendens att välja gymnasieprogram efter intresse i första hand. Individualismen lyser igenom i deras sätt att diskutera; man ska följa sitt intresse och sina drömmar, känsla går före förnuft. I åtta av informanternas andrahandsval ser man att de har ett traditionellt val med inriktning på att få en bred teoretisk utbildning, för att kunna studera vidare och ha stora valmöjligheter efter gymnasiet. Andrahandsvalet blir ett förnuftigt val.

När det gäller för informanterna att resonera om casens gymnasieval gäller andra regler. För casens del argumenterar de för att det är bra att välja en bred teoretisk linje, där man har stora förutsättningar att studera vidare. Om man är duktig i skolan och har bra betyg i språk, matematik och naturvetenskapliga ämnen ska man satsa på en teoretisk utbildning. Då har man stora möjligheter att välja vad man vill bli sedan. Intressen kan man hålla på med på fritiden. De övriga ska välja det de är intresserade av.

Genusperspektiv

Våra informanter väljer relativt traditionella program ur genusperspektiv sett. Flickorna läser något teoretiskt program, omvårdnadsprogrammet, medieprogrammet eller ett estetiskt program med inriktning på musik eller teater. Pojkarna väljer NV-programmet, elprogrammet, byggprogrammet, omvårdnadsprogrammet trygg och säkerhet, fordonsprogrammet, medieprogrammet eller ett estetiskt program med inriktning på musik. Att relativt många pojkar, fyra stycken, väljer det estetiska programmet följer dock inte det här traditionella mönstret.

Programmets marknadsföring

Det mesta följer traditionella könsroller vad gäller valen, men det som skiljer ut sig är att både pojkar och flickor i så hög utsträckning, 7 av 25 informanter, väljer program med inriktning på musik eller teater. Vi ser att lokal marknadsföring har en stor påverkan på elevernas val.

Sammanfattning

Bland informanterna finns en tendens att de själva valt efter intresse i första hand. Men i diskussionen när de ska välja åt casen kommer det fram fler argument för att välja ett brett teoretiskt program, där man har stora förutsättningar att studera vidare. Om man är duktig i skolan och har bra betyg i språk, matematik och naturvetenskapliga ämnen ska man satsa på en teoretisk utbildning. Då har man stora möjligheter att välja vad man vill bli sedan. Intressen kan man hålla på med på fritiden. De övriga ska välja det de är intresserade av. Individualismen lyser igenom i deras sätt att diskutera man ska följa sitt intresse och sina drömmar. Känsla går före förnuft.

Vissa elever skriver att de påverkats av vad kompisarna valt. Det är viktigt att inte bli ensam. De blir också påverkade av hur kompisarna värderar det program de valt. Programmets status

är viktigt. Gustaf skriver att hans kompisar har försökt övertala honom att välja något annat för att hans program omvårdnad med inriktning skydd och säkerhet inte är något vidare att gå. Programmet har en genusstämpel då det är ett traditionellt program för flickor. Han har stått emot grupstrycket och valt detta ändå. Troligtvis är det många som har påverkats av kompisar i sitt gymnasieval.

Interaktion i den lilla gruppen

Fokusgrupperna tar uppdraget att vara med i vår studie på ett seriöst sätt. De är engagerade i spelet och de flesta har bra argument för sina ställningstaganden. Det märks en skillnad på de grupper som har en tidigare relation till en av oss som genomför studien. Vi kan se att de är lite mer avslappnade och spontana i sin diskussion. De befinner sig i ett fält som de är vana vid och känner sig trygga i situationen. De grupper som är från skola 2 har vi ingen tidigare relation till.

I alla grupper finns en längtan till gemenskap och samhörighet där vi i mötet med varandra utvecklar vår identitet (Svedberg, 2007). Vi söker bekräftelse från de andra i gruppen och önskar att de ska tycka samma som vi själva. Om så inte är fallet försöker vi hitta vägar att nå dit. Vi har stort behov av att känna trygghet i gruppen och strävar hela tiden efter att komma överens.

I de fall där hela fokusgruppen är enig direkt och har valt samma program märks en tydlig lättnad. Några elever söker ögonkontakt och ler. Det kommer ett litet skratt också. När elever ser att fokusgruppen väljer olika blir det en ökad spänning i situationen. I de fall en elev är helt ensam om ett val märks en tydlig ökad stressnivå vilket märks på kroppsspråk och röstläge. Där finns det två olika sätt att agera, med kamp och motstånd eller flykt.

Kamp och motstånd

Om en elev blir ensam om ett val kan det kännas som ett hot och ett sätt att bemöta detta är med kamp och att göra motstånd. De blir mer aktiva med ökat röstläge och intensivare argumentation, för att få de andra att ändra sig och ta deras val istället. Det kan vara i uttryck med tydliga faktaargument eller ironiska uttalanden och skratt, som i en situation där gruppen väljer mellan IB och NV. I diskussionen tycker två elever att det är viktigt att kunna engelska eftersom man då har större möjligheter att jobba utomlands.

Linn: Men hon kan ju jobba i ett land där man inte pratar engelska.

Svante: Man klarar sig alltid med engelska. Men om du vill åka till Polen och bli veterinär så varsågod.

Axel: Tänk om hon blir det! (... följs av ett skratt i gruppen)

Aggressivitet kan vara ett annat sätt att reagera på i pressade situationer. I en av grupperna är två elever ganska försiktiga i sina uttalanden och säger bara det mest nödvändiga. De sitter mest och lyssnar. En av eleverna tappar ett kort på golvet. De tittar på varandra och efter en stund plockar eleven upp kortet, och de tittar på varandra. Hon viskar "tack" till sin vän. Situationen att sitta i en fokusgrupp och diskutera tar mycket energi. I elevernas beteende syns att de tänker mycket på vad som sker i gruppen och hur de själva agerar. När sista valet diskuteras reagerar en av dessa elever och ger sig in i diskussionen. Hon yttrar sig med tydlig aggressivitet i en gruppdiskussion.

Klara: Jag tänker inte ändra mig

Klara: Då får hon en direkt typ bild av det hon vill bli.

Jakob: Hon kan ju ångra sig sen.

Klara: Men varför väljer hon då en sån linje?

Jakob: Men hon kanske vill bli det idag. Om hon ångrar sig...

Klara: Ja, men då är det väl bara att byta linje. Det står att hon vill bli det.

Intensiteten i diskussionen går inte att återge men det är tydligt att eleven känner osäkerhet samtidigt som hon inte vill ge avkall på sin egen åsikt. Hon måste säga det trots att hon tycker att det är en jobbig situation. Situationen gör att "I" vinner över "me" (Svedberg, 2007).

I en annan situation reagerar en pojke på att de andra gör inkonsekventa val. Han är ensam mot tre flickor.

Peter: Nu argumenterar du emot dig själv också med tanke på förut. Med tanke på Olle eller Janin eller vad det var, han skulle göra det han själv tyckte var roligt.

Ellen: Ja, men hon vill ju bli veterinär och jobba utomlands det är ju det hon vill med.

Alice: Hon hade ju också lätt för skolan, lätt med skolan och så, så då behöver hon ju inte lägga så mycket tid på läxor och sånt heller. I alla fall på högstadiet behövde hon ju inte lägga ned så mycket tid på läxor, så då kommer det nog att bli ganska enkelt för henne.

Peter: Mmmm

Peter hade ett bra utgångsläge i diskussionen eftersom de andra faktiskt var inkonsekventa och hade motsägelsefulla argument i de olika casen. Men när man är ensam är det svårt att övertyga tre starka viljor. Positioner i gruppen är redan klara. Eleverna har gått i samma klass under många år och känner varandra mycket väl. Eleverna vet vilka som är starka i sina åsikter och när det går att övertyga någon eller inte.

Anna: Kan ni övertyga Linus här nu då?

Elin: Nej, det går inte, det vet vi redan.

Diskussionen blir aldrig så stark att det upplevs obehagligt i någon av fokusgrupperna utan det övergår oftast i en slutfas där eleverna försöker medla och ex. föreslå att man kan göra det ena först och det andra sedan eller att acceptera att vi tycker olika.

Flykt

Ett annat sätt att reagera på är att retirera snabbt. Informanterna ändrar sig och anpassar sig till den dominerande gruppens åsikter.

Emelie: Jag tänkte mer typ vad hon ville bli och så, IB verkar också. Man kan ju vara bra i skolan fast man går på naturbruksgymnasiet. Det hörde ihop med vad hon ville bli.

Elin: Jag bytte mitt sånt till deras (IB) för det lät mycket bättre.

Anna: Du tog NB först i alla fall...

Elin: För att hon gillar att rida och sånt.

Emelie: När de förklarade så lät det ju bra. (hon syftar argumenten för IB)

Det var argumenten med högst status som fick de andra att ändra sina val.

Individens identitet i gruppen

Det är lättare att ändra sig om valet ligger nära det man själv har valt till exempel från byggprogrammet till teknik eller NV till IB. Då är det inte lika stor risk att tappa sin trovärdighet och identitet, jaget.

Julia: Jag kan ju säga så här att jag kanske hoppar över till IB. Det är ju typ samma. Hon kommer att läsa typ samma sak fast hon läser det på engelska. Det är ändå ett smartare val.

I en grupsituation vill vi vara accepterade och vi visar helst upp vår "me" identitet, där "me" är den identitet som är socialt accepterad i gruppen. Det är speciellt i en situation som en elev säger att hon inte tycker att Mikaela ska gå barn- och fritidsprogrammet och när hon får frågan varför hon inte tycker det så har hon inte något svar. Hon blir senare i diskussionen pressad att förklara varför hon tycker detta.

Cecilia: Varför tycker du inte att Mikaela ska välja barn- och fritidsprogrammet?

Amanda: Jag har valt det och jag vill inte att hon ska gå där.

Det kändes som ett hot att hamna i samma klass som Mikaela och nu kunde hon påverka situationen genom sitt val. Amanda kände att det inte var riktigt accepterat att tycka så men det var vad hon innerst inne kände. Hon levde sig in i spelet och tog det på största allvar.

Andras ord blir dina egna

I en kommunikation finns spår från tidigare kommunikation och upplevelser. Vi bär med oss andras ord och gör dem till våra egna. Vi hör att eleverna har fått en hel del information från de olika programmen. I ett uttalande kan man höra att eleven använder en vuxens sätt att prata. Eleven använder informationen och visar tydligt att han gjort andras ord till sitt eget.

Linus: Liksom, du får jobba och studera. När man har studerat klart så blir det mycket lättare. Förmodligen alltså på IB lär du dig att lära dig mycket bättre än på andra linjer.

Eleven ändrar också intonation när han säger orden "lär du dig att lära dig", precis som om det var ett citat. Eleverna refererar i fokusgrupperna till personer som sagt olika saker.

Diskussion

Informanternas beskrivning av programmets innehåll och status

Studieförberedande program

Våra informanter värderar de teoretiska programmen högt. I topp ligger naturvetenskapsprogrammet och internationell baccalaureate, men även samhällsprogrammet står mycket högt i kurs. NV:s höga status stämmer bra med det som Broady och Börjesson beskriver i *En social karta över gymnasieskolan*. De skriver: "På den sociala kartan över utbildningssystemet framträder NV och särskilt NVNA som en kungsväg till fortsatta studier, i yrkeslivet och det sociala livet" (Broady, Börjesson, 2006, s. 3).

Bland våra informanter hade IB-programmet lika hög, eller till och med högre status än NV-programmet. IB har funnits i tre år i kommunen och är totalt sett i riket ett litet program. Det har lagts ned mycket marknadsföring från skolans sida och man har på kort tid lyckats locka många elever. Det är de motiverade eleverna med höga betyg som väljer IB. Även vad gäller detta program stämmer statusen bra med det som Broady och Börjesson säger.

Vad gäller informanternas reella kunskaper om de teoretiska programmen är den för de flesta utbildningar god, dvs. det eleverna säger stämmer bra överens med det som finns att läsa i kurskatalogen. För IB gäller inte detta. Det verkar som att programmets höga status har fått informanterna att blunda för vissa fakta. De menar exempelvis att IB är ungefär detsamma som NV och att man kan komma in på läkarutbildningen efter examen. Läser man noggrant visar det sig att man saknar minst ett no-ämne efter IB, som alltså måste kompletteras för att man ska kunna söka utbildningen. Samma sak gäller när de diskuterar möjligheterna att bli bra på språk. De menar att IB är den bästa utbildningen om man vill bli bra på det, men om man studerar kurskatalogen objektivt, är det på samhällsprogrammet humanistiska inriktning man får läsa flest språk.

Även det samhällsvetenskapliga programmet har mycket hög status bland våra informanter. De menar att det är krävande och att det blir svårt att klara av om man inte har bra betyg med sig när man kommer in. Broady och Börjesson (2006) beskriver att SP har fått en allt lägre status, i takt med att fler flickor valt att gå den. De menar emellertid att det finns lokala variationer vad gäller status, vilket verkar vara fallet här.

Teknikprogrammet får mycket litet utrymme i fokusgruppernas diskussion. Det benämns som ett program med svårare kurser i matematik och fysik. Att eleverna har denna uppfattning kan göra att de väljer bort detta program.

Yrkesförberedande program

Våra informanter var rörande överens om att flera av de praktiska programmen inte är särskilt krävande, och att man heller inte behöver ägna tid åt hemarbete om man går där. Detta gällde omvårdnadsprogrammet, barn- och fritidsprogrammet, byggprogrammet, naturbruksprogrammet och livsmedelsprogrammet. Det är främst omvårdnadsprogrammet våra informanter talar om, och de visar genom sina uttalanden att den vanliga varianten av programmet har låg status. I Broady och Börjessons "sociala karta" hamnar omvårdnadsprogrammet allra längst ner i hierarkin, vilket verkar stämma bra även lokalt i vårt fall. Något som förvånade oss speciellt var att flera informanter valde omvårdnadsprogrammet åt case 3, Jamil. Två av informanterna uttalade specifikt att de valt OP just för att han var invandrare. Vi ställer oss frågande till vad det är som kan ha fått informanterna att tycka att just OP är lämpligt för den elev som har språksvårigheter.

Johansson (2008) visar visserligen, att eleverna på de yrkesförberedande programmen kräver mer handledning och ett lugnare tempo, än de på studieförberedande programmen, men att informanterna väljer OP åt Jamil, med språksvårigheter som enda verkliga argument, är verkligen något att fundera vidare på.

Däremot talar flera elever i mer positiva ordalag om en lokal variant av OP skydd och säkerhet. Programmet finns i en stad några mil bort, men trots avståndet menar informanterna att det är värt att resa dit för att ha möjlighet att gå detta program. Varianten inriktar sig på dem som ska utbilda sig vidare till ambulansförare eller räddningspersonal. Programmet lyckas antagligen locka till sig en ny grupp elever, som tidigare valt andra program, kanske SP eller NV. Även elever som vill bli polis lockas. Inriktningen verkar vara minst lika populär bland pojkar som hos flickor, vilket också kan ha haft påverkan på populariteten och statusen. Broady och Börjesson diskuterar regionala skillnader i sin artikel, och menar att exempelvis social eller kulturell bakgrund inte är hela förklaringen till hur elever väljer. Får ett program lokalt hög status, kan det dra till sig nya grupper av elever.

Det estetiska programmet och lokala musikinriktningar, intar en särställning bland de yrkesförberedande programmen hos våra informanter. Statusen är relativt hög och programmen väljs av alla elever, både de som har höga och de som har låga betyg. Även elevernas kulturella kapital och habitus varierar. Till dessa program väljer alltså elever som kommer från hem med studietraditioner, såväl från hem utan dessa. Enligt Broady och Börjessons kartläggning sker rekryteringen till dessa program från ungefär samma grupper som till SP. Bland våra informanter verkar SP ha högre "teoretisk status", men de estetiska utbildningarna står väldigt högt i kurs bland dem med musik- och teaterintresse. Väldigt många i vår informantgrupp har valt utbildningarna för egen del, vilket kan bero på att en av högstadieskolorna har inriktat sig på estetisk verksamhet. Det kan också bero på att kommunen har starka traditioner vad gäller musikindustri mm. Lokal profilering påverkar helt klart elevernas gymnasieval.

Informanternas faktiska kunskaper om vad som ingår i de många yrkesförberedande programmen var mycket varierande. De verkar i stort inte ha en klar uppfattning om det mesta, men om de varit intresserade av något specifikt program har de tagit reda på mer. Flera rena felaktigheter som eleverna tror är sanning kom fram under intervjuerna.

Vilka faktorer styr ungdomar i deras val till gymnasiet

Informanternas bakgrund

Enligt våra informanter var påverkan från föräldrarna i princip obefintlig. De är rörande eniga om att man absolut inte ska låta sig påverkas av sina föräldrar i gymnasievalet. Indirekt styrs eleverna emellertid av sina föräldrars sätt att leva, deras ekonomi, studiebakgrund osv.

De flesta av våra informanter är överens om att det är nödvändigt att man tar hänsyn till meritpoängen vid gymnasievalet. Likaså är intresse en viktig faktor. Man ger dock skolkunskaper respektive intresse olika vikt, beroende på vilken person det är man pratar om. Broady och Börjesson beskriver olika typer av kapital och det är alltså casens eller informanternas egna kapital som ligger till grund för vad man värderar högst vid gymnasievalet.

Vår undersökning har inte varit specifikt inriktad på att urskilja olika typer av kapital, så som ekonomiskt kapital eller kulturellt kapital, men vi kan ändå se skillnader i hur informanterna tänker åt elever med höga respektive låga betyg, eller åt elever med studietraditioner i familjen, kontra de utan studietraditioner. Informanterna verkar alltså i hög utsträckning

styras av kapital och habitus så som Broady och Börjesson beskriver. Det visar sig också att våra informanternas gymnasieval skiljer sig till viss del mellan pojkar och flickor, helt i överensstämmelse med det som Broady och Börjesson beskriver i *En social karta över gymnasieskolan*.

Vi ser en lokal egenhet värd att belysa. I vår informantgrupp resonerar man som så, att det är viktigt att välja en utbildning som förbereder för framtida studier eller yrkesliv, dvs. en utbildning som man verkligen kommer att ha nytta av. När informanterna gör sina egna val, väljer de i ganska hög utsträckning efter intresse. De tycks alltså strunta i sina föresatser att ha något att falla tillbaka på om det skulle visa sig att det inte gick så bra med exempelvis musikkarriären. Vi ser att elever med högre betyg vågar ta risker i högre utsträckning för egen del. Eleverna i vår studie resonerar alltså traditionellt, men handlar mer otraditionellt. Vi tror att den lokala fokuseringen på musikutbildningar kan ha bidragit till att man vågar mer. Ju fler elever som väljer en utbildning, desto populärare blir den. Tack vare mycket uppmärksamhet i radio och tv har statusen höjts snabbt.

Lokalt utformade program

Det fanns i vår informantgrupp exempel på en lokalt utformad variant på omvårdnadsprogrammet, skydd och säkerhet. Denna utbildningsväg hade högre status än det vanliga OP, vilket tyder på att presentationen eller "förpackningen" av programmen har stor betydelse. Elever kan styras till att välja ett program tack vare att det har något extra att locka med. Ett liknande exempel, som diskuterades i fokusgrupperna, var den lokala varianten av NV med inriktning fotboll. Där handlade det om att välja ett program som tillhandahöll fotbollsträning på schemat i första hand, men som även var ett bra program för individen i övrigt. Att specialutforma programmen tycks vara ett effektivt sätt att påverka elevernas val och dra till sig nya elevgrupper.

Gruppinteraktion

Fokusgrupperna präglades antingen av stor enighet eller av att man hade en blandning av åsikter. När åsikterna divergerade uppstod antingen det vi kallat kamp eller det vi kallat flykt. Gruppen strävar enligt Svedberg hela tiden efter gemenskap och samhörighet. Våra informanter visar tydligt att detta stämmer, då ingen av intervjuerna slutar med total oenighet. De flesta intervjuer slutar med att alla tycker i det närmaste lika. Detta stämmer också bra med Monica Johanssons studier av elever på gymnasiet, där hon visar att eleverna i sina grupper formas i sin identitet så att de passar in på det program de valt.

Några informanter har i början av intervjun en ståndpunkt, men låter sig efter hand övertygas av någon annan. Deras eget sätt att resonera stämmer enligt Svedberg (2007) överens med "me"-identiteten. Man vill inte gärna förlora ansiktet och frångå de egna principerna, men i samspel med andra informanter lär sig eleverna nya saker om programmen och kan omvärdera sin kunskap – de lär sig alltså i samspel med andra på det vis som Dysthe (2003) beskriver. Vi har märkt att informanterna lättare ändrar sin åsikt om det program de byter till ligger nära det gymnasieval man själv gjort. Det verkar som att informanterna upplever det som att risken att tappa sin trovärdighet inte är så stor då.

När vi studerade interaktionen i gruppen fann vi en del skillnader mellan pojkarnas och flickornas sätt att agera. Pojkarna talade totalt sett mer än flickorna. Einarsson/ Hultman beskriver pojkarnas tidsmässiga övertag i "God morgon pojkar och flickor", och detta stämmer alltså rent tidsmässigt bra med vad som hände i våra grupper. Noterbart är att det inte är alla pojkar som talar mycket, utan faktiskt bara ett fåtal som talar väldigt mycket. Intressant att notera är också att i den grupp där det var tre flickor och bara en pojke, talade

flickorna mycket. Det verkar alltså som att flickorna behövde varandras närvaro för att "släppa loss" och verkligen diskutera på sina egna villkor. Vi upplevde att de hade ett behov av att bekräfta och backa upp varandra, på ett annat sätt än vad pojkarna hade. I fokusgruppintervjun var det på förhand bestämt ungefär i vilken ordning man skulle tala och hur det hela skulle gå till. Flickorna ville ändå gärna försöka följa sina vanliga samtalsmönster, vilket kom till uttryck då de viskade, kastade blickar eller skrattade och log mot varandra. Enligt språkforskaren Kerstin Nordenstam har kvinnor och män olika samtalsstilar. Kvinnors samtalsstil utmärks av att de är engagerade och samarbetar. Talet utmärks av fler uppbackningar, snabbare replikskiften, och mer sammanfallande tal än vad som är fallet när män talar. (Nordenstam, 1987) Våra fokusgruppintervjuer bekräftar Nordenstams iakttagelser.

Pedagogiska konsekvenser

Även om informanterna hävdar att de inte tar hänsyn till vad deras föräldrar har för synpunkter på gymnasieval, menar vi att vår undersökning visar att de påverkas mycket indirekt, genom föräldrarnas olika kapital. Elevernas habitus utvecklas genom den miljö de växer upp i. Enligt läroplanerna ska alla elever ha samma möjligheter att utvecklas i skolan, oavsett i vilken miljö de växer upp. Skolans uppdrag handlar om att visa för eleverna att det finns många olika vägar i livet. Skolans uppdrag är också att faktiskt motverka att elevernas sociala eller kulturella bakgrund ska avgöra deras framtid. Inte heller kön ska få vara avgörande.

Mål att sträva mot

Skolan skall sträva efter att varje elev:

- inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att
  - kunna granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden
  - få en inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv och
  - få kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder.

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan skall:

- verka för att utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärande miljö och
- bidra till att motverka sådana begränsningar i elevens studie- och yrkesval som grundar sig på kön eller social eller kulturell bakgrund. (Lpo -94, s. 15)

Att eleverna påverkas i hemmen är ett faktum. Den pedagogiska insatsen måste således handla om att involvera föräldrarna i arbetet. Vi tycker att det är viktigt att man tidigt diskuterar målen i *Lpo* med föräldrarna och öppet och ärligt berättar om kapital, habitus och fält, och på vilket sätt man indirekt påverkar sina barn genom sitt sätt att leva, givetvis utan att ha åsikter om att något sätt är bättre eller sämre. Kanske kan man exempelvis komma fram till gemensamma riktlinjer om hur man talar om skolan med sina barn. En stor vinst tror vi skulle vara att man kommer överens om en så enkel sak som att föräldrarna aldrig pratar negativt om skolan eller lärarna så att deras barn hör det, utan att man i första hand tar det som är negativt mellan förälder och lärare. På det sättet hjälper vi barn och ungdomar att få en mer positiv syn på skolan, och ger därmed alla barn större möjligheter att utvecklas positivt.

När det gäller ungdomar som kommer från hem med studietraditioner funderar vi i andra banor. Dessa elever väljer ofta teoretiska program, även om de ibland inte riktigt verkar ha kapaciteten eller intresse för utbildningen. Det hör helt enkelt till att man ska läsa NV eller SP för att sedan kunna fortsätta med högre studier. Här behöver skolan också visa på alternativ. Vi menar att eleverna behöver få genomgå någon form av lämplighetstest eller intressetest, för att få upp ögonen för att den utstakade väg de tänkt sig, kanske inte är det enda möjliga alternativet.

I litteraturgenomgången har vi sett hur mycket skolpersonalen formar eleverna till det de kommer att bli. Hur vi pratar om framtidsmöjligheter tror vi är mycket viktigt. Om pedagogerna gång på gång bekräftar eleven, ställer höga krav och påpekar att "det här kommer du klara, du är bra och kompetent, och du kommer att gå långt i livet och ska kräva en bra lön" – då är det också troligt att det är den eleven vi "skapar". (Johansson, 2009) Likadant är det om vi istället sänker kraven, blir alltför omhändertagande och ideligen erbjuder vår hjälp på olika sätt – då får vi elever som inte kommer att ta stort ansvar, och som förmodligen kommer att prestera under sin kapacitet. Skolans uppdrag är att ge en likvärdig utbildning för alla elever, men för den skull ska alla inte behandlas lika. (Lpo -94) Det är inget litet uppdrag vi har, och det handlar om att hitta balansen mellan att ställa krav på eleven och att hjälpa och stötta eleven.

Studie- och yrkesvägledaren är inte heller oviktig i sammanhanget. Vi upptäckte i våra fokusgrupper att många av informanterna har dåliga kunskaper om programmen, även om de många gånger själva var helt övertygade om att de kunde sin sak. Det är väldigt viktigt att eleverna vet vad de väljer. De måste veta både vilka möjligheter som finns med ett program, men också vilka begränsningar programmet har. Kan jag läsa den universitetsutbildning jag tänkt mig efteråt? Vi vill även betona gymnasieskolans ansvar här. Det är självklart att skolorna i kampen om eleverna i tider med ett minskande elevunderlag, försöker locka till sig ungdomarna på olika sätt, men det är oerhört viktigt att man ändå upplyser eleverna om det reella innehållet i programmen. Vi tror att studie- och yrkesvägledare kunde påverka och informera eleverna mer än de gör idag. Väldigt få informanter nämnde något om att de fått information från grundskolans sida, och ingen nämnde ordet syo.

Och till sist: Tidigare forskning visar att pojkar tar mer plats än flickor i samtal och i undervisningssituationen. Detta tål att diskuteras igen. Inledningsvis när vi transkriberat intervjuerna och tittade på texterna, upplevde vi att pojkarna många gånger var snabba att ta ordet, eller kanske till och med avbröt flickorna. Flickorna var mer passiva och försiktiga. Vid noggrannare analys av videobanden, såg vi att det faktiskt inte var riktigt så enkelt. Flickorna har bara ett annat sätt att hantera situationen, som inte hörs eller syns så tydligt. Det vi fann var att flickorna sökte stöd i varandra genom att ha ögonkontakt, de viskade till varandra och de backade upp varandra med försiktiga nickningar och leenden. Några få av pojkarna var snabba att ta ordet. De pratade mycket och var säkra på sin sak. Flickorna behövde stöd i varandra, innan de kunde komma igång och prata. Det här är mycket viktigt att ha med sig i undervisningssituationer eller gruppsammanhang överhuvudtaget. Det är lätt att göra antagandet att pojkarna är framfusiga och tar över, när det i själva verket handlar om någon eller några få pojkar som gör det. Det intressanta är att vi inte insåg detta genom att enbart läsa transkriberingar, utan det framkom först sedan vi tittat igenom filmerna ett flertal gånger. Det verkar alltså vara lätt att dra alla av det ena eller andra könet över en kam, och vi anser att det är viktigt att man istället är vaksam på varje individ för sig. Det gäller att ha lite struktur och ordning när man fördelar ordet i klassrummet så att man ger alla elever talutrymme. Samtidigt måste de talföra pojkarna givetvis få fortsätta tala, men även träna upp sin förmåga till att lyssna på andra utan att avbryta och själva ta över ordet.

Vår undersökning

Vi försökte gå in med ganska öppet sinne och genomföra våra fokusgruppintervjuer. Vi hade inga direkta hypoteser, utan ville vara lyhörda och se om vi kunde hitta mönster och tendenser i det material vi fick fram. Innan vi gick in i undersökningsfasen hade vi studerat olika teorier och tagit del av andra forskares resultat. Vi fick många av de teorier vi studerat bekräftade – eleverna i vår kommun verkar i mångt och mycket fungera som i de flesta andra kommuner, dock med vissa undantag. (Se föregående rubriker i diskussionsdelen). Det vi kan se när vi är klara, är att vårt urval är väldigt litet. Vi hade velat göra undersökningen med samtliga elever i årskurs 9, eller i alla fall en kompletterande enkel kvalitativ undersökning med samtliga elever, för att se om våra resultat stämde in med hela kommungruppens resultat. Då hade dessa kunnat användas på ett helt annat sätt när det gäller att fundera vidare över om och hur vi ska förbättra undervisningen i skolan i kommunen och även samarbetet mellan hem och skola.

Vidare har vi reflekterat över att vår undersökning blev väldigt yvig. Vi hade kanske kunnat tränga djupare in i en specifik del av undersökningen om vi hade inriktat oss på en eller två av forskningsfrågorna. Vi hade kunnat göra fördjupade intervjuer med varje informant för sig och fått mer information om just det området, och därmed hade vi kunnat komma fram till ett säkrare och precisare resultat.

En annan sak som vi reflekterat över är vårt val av gymnasieprogram när det gäller casen. De program som diskuterades var ganska få, med fokus på en handfull. Några program fanns överhuvudtaget inte med i undersökningen. Kanske hade det varit bättre att fokusera på ännu färre program, så att man fått ett större underlag just för dem. Ett annat alternativ hade förstås varit att utöka antalet case, för att på så sätt fått möjlighet att ha med alla nationella program.

Fortsatt forskning

Vårt arbete börjar nu gå mot sitt slut. Det vi insett efter att ha sysslat med området i flera månader, är att forskningsfältet är otroligt stort och det finns precis hur mycket som helst som vi känner att man borde forska vidare på. Vi har redan i våra pedagogiska konsekvenser pekat på saker som skulle behöva förändras.

Det vore intressant att genomföra en mer långsiktig forskning, där man arbetar aktivt för att få med sig föräldrarna i ett försök att motverka traditionella gymnasieval. Det arbetet skulle förmodligen få påbörjas när barnen är ganska små om det ska få någon genomslagskraft. Kan man påverka och förändra sociala och kulturella beteendemönster? Kan man få elever att välja mer otraditionellt?

Vidare tycker vi det är intressant att våra lokala musikprogram, respektive den lokala varianten av omvårdnadsprogrammet fått så hög status hos våra informanter. Det här är också något som man skulle kunna titta mer på. Kanske är det en väg till förändring av den traditionella synen på gymnasievalen. Kan pojkar tänka sig att välja exempelvis omvårdnadsprogrammet, ett program som normalt set drar till sig övervägande delen flickor, om det lockar med specifikt "manliga" delar. Om det är så, kanske det är en väg att gå i framtiden, för att på sikt komma bort från de stora könsskillnaderna som idag finns på gymnasieprogrammen. Detta behöver givetvis utredas.

Referenslista

- Broady, D. (1998). *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*. Skeptrons Occasional Papers nr 15. Uppsala: Uppsala universitet.
- Broady, D. & Börjesson, M. (2006). *En social karta över gymnasieskolan*. Göteborg: Ord och Bild.
- Davidson, B. & Patel, R. (2003). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Dysthe, O. (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Einarsson, J. & Hultman, T. (1984). *God morgon pojkar och flickor. Om språk och kön i skolan*. Malmö: Liber.
- Frykman, J. (1998). *Ljusnande framtid! : skola, social mobilitet och kulturell identitet*. Lund: Historiska media.
- Gunnarsson, B-L. (2002). Academic women in the male university field. Communicative practices at post graduate seminars. I Baron & Kotthoff (Red.), *Gender in Interaction*. (s. 247-281). Benjamins.
- Halkier, B. (2010). *Fokusgrupper*. Malmö: Liber.
- Israel, J. & Hermansson, H. (1996). *Det nya klassamhället*. Stockholm: Ordfronts förlag.
- Johansson, M. (2009). *Anpassning och motstånd, en etnografisk studie av gymnasieelevers institutionella identitetsskapande*. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Johansson, S. (2008). *Yrkesförberedande program Vs. Studieförberedande program – en intervjustudie om lärares undervisning på olika program*. Göteborg: Sociologiska institutionen.
- Käller, K. (1990). *Fostran till andrarang. En studie av dominansprocessen vid skolstart och via vägar genom utbildningssystemet ur ett kvinnovetenskapligt perspektiv*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Nordenstam, K. (1987). *Kvinnlig och manlig samtalsstil*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ohlsson, M. (2008). Språk och genus. I Sundgren, E (Red.), *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber.
- Persson, A. (2003). *Skolkulturer*. Lund: Studentlitteratur.
- Petersson, A. & Grahn, J. (2008). *Torka rumpor eller krocka bilar – en komparativ studie om hur tjejer diskuterar valet av gymnasieprogram*. Göteborg: Sociologiska institutionen.
- Sandell, A. (2007). *Utbildningssegregation och självsortering. Om gymnasieval genus och lokala praktiker*. Malmö: Malmö Högskola, Lärarutbildningen.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg, L. (2007). *Gruppsykologi, om grupper, organisationer och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Tornberg, G. (2006). *Bara man ser till barnens bästa*. Umeå: Print & Media, Umeå Universitet
- Utbildningsdepartementet. (1994). *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna. Lpo94 och Lpf 94*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1 Min bakgrund

Jag heter _____.

Jag är tjej _____ kille _____ (kryssa)

Jag är född i (skriv både stad och land) _____

Om du är född i en annan stad eller ett annat land så svarar du på följande frågor också:

Jag har bott i Sverige i _____ år

Jag har bott i Skara i _____ år

Jag bor i _____ (hyresrätt, bostadsrätt, radhus, villa, annat)

Jag har _____ stycken syskon.

Min mammas yrke är _____

Min pappas yrke är _____

De två roligaste skolämnena jag vet är: _____

De två svåraste skolämnena jag vet är: _____

Mitt betygssnitt i julas var _____.

På fritiden sysslar jag med: _____

När jag blir vuxen skulle jag gärna vilja arbeta med: _____

Till gymnasievalet valde jag i första hand: _____

I andra hand: _____

Jag var säker på mitt gymnasieval: _____ (kryssa)

Jag har tvekat mycket inför gymnasievalet: _____ (kryssa)

Har dina kompisars gymnasieval påverkat hur du väljer? I så fall hur?

Tack för hjälpen!

Bilaga 2:1

Informanter i studien

Svante: Mamman jobbar som fastighetsmäklare, ingen pappa. Meritpoäng 235. Gillar att spela gitarr, träna och vara med vänner. Vill arbeta med människor och har valt samhällsprogrammet med inriktning natur i första hand, barn- och fritidsprogrammet i andra hand.

Linn: Mamman är långtidsarbetslös, pappan är annonssäljare på en tidning. Meritpoäng 240. Tycker om att vara med kompisar, plugga och träna. Vill bli journalist och har valt samhällsprogrammet i första hand, media i andra hand. Har tvekat mycket inför gymnasievalet.

Gustaf: Vet inte vad mammans yrke är, pappan arbetar inom livsmedelsindustrin. Meritpoäng 195. Tycker om att spela fotboll och att vara med kompisar. Vill bli polis och har valt trygg och säkerhet, OP i X-stad, i första hand, samhällsprogrammet i andra hand. Har tvekat mycket inför sitt gymnasieval. Han anser att hans kompisar försökt få honom att välja ett annat gymnasieprogram, för att de tycker att hans program inte är något vidare att gå.

Axel: Mamman arbetar på sjukhus, pappan är verktygsmakare. Meritpoäng 175. Ishockey som intresse och vill bli något där han får använda kroppen. Har valt elprogrammet i första hand, bygg i andra hand. Har tvekat mycket inför gymnasievalet och har påverkats en del av sina kompisars gymnasieval.

Henrik: Mamman är undersköterska, pappan inköpschef på stort byggföretag. Meritpoäng 205. Spelar ishockey på fritiden. Vill bli arbetsledare för snickare och har valt byggprogrammet i första hand, Skanskagymnasiet i andra hand.

Paulina: Mamman är kvalitetschef och pappan är truckförare. Meritpoäng 170. Umgås med kompisar på fritiden. Vill arbeta med film och har valt medieprogrammet i Y-stad i första hand och media i Z-stad i andra hand. Har tvekat inför gymnasievalet. Kompisarnas val har påverkat henne lite - "man vill ju inte vara ensam".

Björn: Mamman är lärare, pappan ekonom. Meritpoäng 190. Är intresserad av datorer, idrott och musik och vill bli musiklärare. Har valt Estetiska programmet/musik i första hand, samma program på annan ort i andra hand.

Alice: Mamman är sjukpensionär, pappan är slaktare. Meritpoäng 170. Har inga speciella fritidsintressen. Vill bli stylist och valde HR i första hand och Spa-hälsa-friskvård i andra hand. Hon har tvekat mycket inför gymnasievalet.

Kajsa: Mamman är lärare, pappan egen företagare. Meritpoäng 240. Intresserad av musik, sång, badminton, skriva brev och vill bli journalist. Har valt ES/teater i första hand, samma i andra hand på annan ort. Har tvekat mycket inför gymnasievalet.

Bilaga 2:2

Peter: Mamman är sjuksköterska och pappan lastbilschaufför. Meritpoäng 200. Intresserad av bilar och sin tjej. Vill arbeta med lastbilar och har valt Fordon/transport i första hand och Fordon/personbil i andra hand.

Måns: Mamman är vårdbiträde, pappan lagerchef. Meritpoäng 235. Spelar teater och är med i kristen ungdomsgrupp. Vill arbeta med något inom media och har valt medieprogrammet i första hand och samhällsprogrammet i andra hand.

Klara: Mamman jobbar på fabrik och pappan är husvagnsreparatör. Meritpoäng 190. Umgås med kompisar på fritiden. Vill bli ambulansförare eller brandman och valde omvårdnad (räddning och ambulans) i första hand och omvårdnad (skydd och säkerhet) i andra hand.

Ellen: Mamman är sjuksköterska och pappan är sjukskötare. Meritpoäng 175. Simmar på fritiden, är med kompisar och gillar att festa. Vill bli läkare eller arkitekt och har valt NV i första hand och teknikprogrammet i andra hand.

Julia: Mamman jobbar inom tillverkningsindustrin, pappan är vaktmästare. Meritpoäng 200. Spelar badminton på fritiden. Vill bli skådespelare och har valt ES-teater i första hand och medieprogrammet i andra hand.

Arvid: Mamman arbetar i butik, ingen uppgift om pappan. Meritpoäng 200. Sysslar med sin dator och med musik på fritiden. Vill arbeta med teknik eller musik. Valde musikgymnasiet i första hand och IT-gymnasiet i andra hand. Menar att han har påverkats av sina kompisar eftersom nästan alla tog IT.

Jakob: Mamman är tolk och dagisfröken, pappan är musiklärare. Meritpoäng 225. Gillar att spela spel och umgås på fritiden. Vill arbeta med något som är spännande och kul. Har valt NV i första hand och IB i andra hand. Har tvekat mycket inför gymnasievalet.

Emelie: Mamman är arbetslös, pappan lastbilschaufför. Meritpoäng okänt men har VG i de flesta ämnen. Lyssnar på musik och skriver noveller på fritiden,. Vill bli journalist eller grafisk designer och har valt medieprogrammet i första hand och IB i andra hand. Har tvekat inför valet.

Linus: Mamman är lärare liksom pappan. Meritpoäng 275. Intresserad av musik och vill arbeta med musik. Har valt musikgymnasiet i första hand och IB i andra hand.

Olof: Mamman studerar till präst, pappan är byggförsäljare. Meritpoäng okänt. Intresserad av datorer och musik och umgås gärna med sina vänner, vill arbeta med musik. Har valt musikgymnasiet i första hand och samhällsprogrammet i andra hand.

Elin: Mamman är elevassistent, pappan skivförsäljare. Meritpoäng 170. Umgås med vänner på fritiden. Vill arbeta med musik och har valt musikgymnasiet i första hand och medieprogrammet i andra hand.

Bilaga 2:3

Maria: Mamman och pappan är arbetslösa. Meritpoäng okänt, ej G i alla ämnen. Intresserad av musik och att vara med vänner. Vet inte vad hon vill arbeta med. Har valt media i första hand och livsmedelsprogrammet i andra hand.

Nils: Båda föräldrarna är lärare. Meritpoäng 180 poäng. Spelar klarinett och sysslar med judo. Vet inte vad han vill arbeta med. Har sökt NV i första hand, inget andrahandsval som han minns. Har tvekat mycket inför gymnasievalet.

Ebba: Mamman är arbetslös och pappan jobbar inom livsmedelsindustrin. Meritpoäng 215. På fritiden är hon med kompisar och syskon, lyssnar på musik och sysslar med datorn. Vill bli journalist och författare och har valt medieprogrammet i första hand och livsmedelsprogrammet i andra hand. Har inte påverkats av sina kompisars gymnasieval för "hon vet vad hon kan".

Olivia: Mamman är specialpedagog och pappan elektriker. Meritpoäng 240. Gillar att spela fotboll och vara med kompisar. Vill arbeta som reseledare eller kurator och har valt ES dans i första hand och SP i andra hand.

Amanda: Mamman arbetar inom livsmedelsindustrin och pappan är lagerarbetare. Meritpoäng 105. På fritiden är hon med kompisar. Vet inte vad hon vill syssla med i framtiden. Har valt Barn- och fritid i första hand och Media i andra hand. Hon fick hjälp av kompisar i gymnasievalet.

mars 2010

Bilaga 3

Information till elever och vårdnadshavare

Hej!

Vi heter Cecilia Qvick och Anna Helgesson och arbetar till vardags som lärare på
- respektive . Under våren läser vi inom det s.k. VAL-
projektet vid Göteborgs universitet, och skall inom ramen för den utbildningen
skriva ett examensarbete i pedagogik. har samtyckt till att vi
utför vår studie på .

När man arbetar med ungdomar på högstadiet och gymnasiet hör man ofta hur
elever pratar om gymnasieval och vad som krävs för att komma in på olika
program. Vi förvånas ofta över de åsikter vi hör eleverna uttala omkring de olika
gymnasieprogrammen. Vår studie kommer att handla om elevernas uppfattningar
om de olika gymnasieprogrammen. De frågor vi vill försöka få svar på är:

Hur beskriver ungdomar olika gymnasieprogramms innehåll och status?
Vad eller vem påverkar deras uppfattning?

Undersökningen kommer att genomföras i grupper om 4 elever i varje. Eleverna
kommer att få spela ett spel som mynnar ut i gruppdiskussioner. De kommer då
att ställas inför frågan om vilket gymnasieprogram som passar en skapad
identitet, s.k. "case", med dess personlighet och förutsättningar. Intervjuerna
kommer att filmas och ta max 1 timme att genomföra.

Det är helt frivilligt att delta i studien och man kan när som helst under
projektets gång dra sig ur. Inga namn på elever eller lärare kommer att finnas
med i rapporten, utan alla får fingerade namn. Det filmade materialet kommer
enbart att användas i forskningssyfte, d.v.s. ingen mer än vi som utför
undersökningen kommer att få ta del av det inspelade materialet. När arbetet är
slutfört kommer vi givetvis återkoppla till skolan och klassen och redogöra för
våra resultat.

Vi kommer att besöka klassen och genomföra studien i första hand under
veckorna 10-12. Om ni av någon anledning inte vill att ert barn ska delta i studien
ber vi er kontakta oss snarast.

Vi ser fram mot ett inspirerande och utvecklande möte med era ungdomar!
/Cecilia och Anna

Kontaktuppgifter:

cecilia.qvick@

tel: 070-6124010

anna.helgesson@

tel: 073-3095529